

Apie žmogų, kuris norėjo būti senis

RUDOLF SLOBODA

Žmogus buvo sutikęs daugybę kitų be galo senų senių ir pavydėjo jiems, nes šie atrodė jam be rūpesčių. Buvo girdėjęs ir apie be galo senus senius, valdžiusius didžiulias Kinijos ir Sovietų Sąjungos imperijas, bet šiems ne taip pavydėjo, nes žinojo, kad valdžia iš tiesų priklauso ne jiems, kad visi jų nekenčia ir kad yra priversti nuolat daryti kam nors bloga, klastauti, meluoti, apsimetinėti, o kai kada ir žudyti. Jiems irgi pavydėjo, bet ne šlovės ir dvasios ramybės. Šie seniai, didžiųjų imperijų valdovai, jam veikiau priminė istorines asmenybes, vardus iš knygų ir metraščių. Jam patiko kiti seniai – tie, kurie gerai maitinosi, nuolat galvojo apie valgi ir ilgėjosi savo seksualinės galios. Jis džiaugėsi, jei tokiam seniui nereikėdavo gerti vaistų ir jį sutikdavai sporto mėgėjų renginyje, vadinamajame maratone – senis įtikindavo savo kūną ir nubėgdavo visą vos ne penkiasdešimties kilometrų atstumą, o paskui dar likdavo gyvas. Jam patiko seniai, kurie galėdavo gerti bet kokius vaistus ir dar alkoholį, nes toksikomanija jiems jau negrėsė: tokie seniai buvo abejingi medicinos žinioms.

Žmogus labai mėgo senius iš paveikslų – ypač kunigus, kardinolus ir karalius, jų mantijas, perukus, rankraščius, akis, drebančias rankas (jei kas spėjo nufilmuoti gyvus), mėgo senį Hegelį, nors šiandien, kai tas žmogus rašo šias eilutes, Hegelis jam nebeatrodo senas: nenugyveno nė septyniasdešimties; mėgo ir senį L. Tolstojų bei senąjį dailininką iš Modros poną Ilečką, taip pat senį savo uošvį ir jo komišką grožį, kai sulaukęs aštuoniasdešimties sulysio ir ėmė atrodyti lyg penkiasdešimtmetis.

Mūsų žmogui (mūsų herojui) – pavadinime jį Michelangelo Rotta, kad lengviau eitųsi rašyti ir skaityti prozos kūrinį – mūsų herojui žmogui Michelangelo Rottai, sutrumpintai Rotai (nuo *roat*), patiko seniai, nes jiems nereikėjo niekuo rūpintis, ir šiam žmogui atrodė, kad jie net neprivalo gyventi, nes jie žino, kas jų laukia, priešingai negu visi kiti – taip pat ir žmogus Rota. Rotos vardas kol kas atrodo itališkas, bet po kelių eilučių tiesiog su juo apsisprasete, nes autorius minės jį saikingai. Šiaip nuolat bus vadinamas žmogumi.

Dabar tegu kas nors pamėgina perrašyti ankstesnę dalį trumpiau.

Mūsų herojus žmogus Michelangelo Rotta, vadinamas Rota, labiausiai mėgo senius būdamas penkiolikos. Tuos laikus jis puikiai prisimena. Tai buvo 1953 m. Tačiau jei tai nebūtų buvę 1953 m., šis žmogus vis tiek puikiai prisimintų savo penkiolikąjį gimtadienį, nes tą dieną nieko neįvyko, niekas jo nepasveikino, o jei norime, jo gimtąją dieną galime apskritai išgalvoti.

Štai ir įžanga. Jos irgi nepavyks sutrumpinti. Sužinojome, kad tas pats žmogus kadaise sulaukė penkiolikos ir kartais tai prisimena. Apie senius jau nebekalbėsime, bet visą laiką atsiminkime, kad kalbame būtent apie tokį žmogų. Dabar suteikime žmogui kitą vardą. Jo vardas bus Jožko Hora – taigi ne Jozefas Hora. Jožko Hora gimė 1912 m. Iš tiesų neišeina, kad 1953 m. jam būtų buvę penkiolika, bet nepamirškite, kad skaitote išgalvotą, netikrą istoriją, kurią lengvai eitųsi skaityti, jei negalvotumėte apie aritmetiką, tačiau, kita vertus, taip kur kas sunkiau rašyti, nes autorius ra-

Slovakų prozininkas, eseistas, dramaturgas, scenaristas Rudolfas Sloboda (1938–1995) gimė Devinska Nova Vesėje prie Bratislavos. Studijavo filosofiją Bratislavos universitete, nebaigęs studijų, dirbo šachtininku, statybininku, leidyklos redaktoriumi, kino studijos scenaristu. 1988 m. tapo laisvu rašytoju. Nusižudė būdamas pačioje literatūrinės šlovės viršūnėje. R. Sloboda – puikus pasakotojas, supinantis realistinį pasakojimą ir groteską, aukštąjį ir žemąjį žanrą, nuolat žaidžiantis su skaitytoju ir pačiu savimi.

Viktor Hulík. Spoksnulis. 1997. Skulptūra Bratislavoje

šo tik apie save, ir jam nelengva vis ką nors išgalvoti. Taigi šis autorius dabar rašo apie save, bet ir toliau visą laiką slapstysis. Tai bus labai sudėtinga, bet pasirūpinsime, kad būtų įdomu. Ramiai skaitykite toliau ir pamatysite, kaip bus juokinga.

Jožko Hora apsilankė pas dantų gydytoją. Ketindamas būti jai malonus, jis paklausė: „Kaip laikotės, ponias daktare?“ Ji apžiūrėjo jam burną, ir tik namie jis suprato, kad ji paliko neliestą skaudantį dantį ir ištraukė sveiką. Kad viską galutinai supainiotume, atsiminkite, kad tai pastebėjo kitas dantų gydytojas, kadaise žymus sportininkas, krušlys, nuolat miegojęs su slaugėmis ir pacientėmis. Vieną jis padarė prieš tai, o kitą – po to. Įsivaizduoju (juk esu rašytojas), kaip į jo kūną reagavo žmona po to, kai jam ištraukė dantį. Su Jožko dantistas negalėjo pergulėti – pasisekė tam Jožko. Kokia patirtis!

Meluokime toliau. Juk tiesa nugali. Suteikime Jožko kitą vardą. Geras sumanymas. Tegū jis būna vardu Fero Vlka, pravardžiuojamas Martynu. Ne koks zahoretis... atšargiai, pradedame per daug išsiplėsti. Tarkime, kad to Martyno liniją būtų galima išplėtoti. Tokia senamadiška maniera – susimąstyti apie kiekvieno vardo kilmę. Iš tiesų, kaip žinome, jo pavardė buvo Rota (Rota ar Rotta – turiu galvoje ne karinį dalinį, bet ratą). Kartą Fero Vlka užsisakė pasiūti kailinius. Yra tokia pasaka, kaip vilkas pasisiūdino

aulinius batus. Daugiau apie kailinius nebus nė žodžio. Jau seniai nuobodžiautumėte, nes būčiau pradėjęs aiškinti, kodėl jis užsisakė kailinius ir kodėl jų nenupirko, kaip atrodė siuvėjas, kokie jo vaikai, iš kur jis kilęs, kiek pareikalavo už darbą – visa tai būtų be galo nuobodu. Dabar nėra laiko nuobodžiauti. (Tas siuvėjas irgi mėgo kruštis, išties nusistebėtumėte, koks buvo juokingas, ir būtent tai buvo tikri žabangai moterims, nes siuvėjas pokštavo ir tuo pat metu durstė moteris, užsakoves, yla aukštyn, žemyn ir dar iš galo, ir viską darė taip, kad moteris, net staiga, nejučiomis patyrusi orgazmą, sužinodavo apie sangulį tik vėliau, jau pastojusi. Nė vienas nebuvo taip, kad nepastotų. Tokios paslaido legendos.)

Fero Vlka matė, kaip tos moterys gimdė tuos vaikus, o paskui jais pasirūpindavo valstybė. Arba siuvėjas.

Štai ir pirmoji paralelė: skirtumas tarp siuvėjo ir dantų gydytojo toks, kad vienas iš jų buvo baigęs aukštąjį mokslą – tai buvo dantų gydytojas.

Svarbiausias herojus Martynas Vlka vis dar tapatus Horai ir Michelangelo. Jam penkiolika. Žmonės nemėgsta atgrasių dalykų: pats atgrasiausias iš jų yra šūdas. Tačiau jie mėgsta kalbėti apie šūdą. Kai tik kas nors išsiaiškina matės kieno nors šūdą, tuojau pat apie tai ima kalbėti visa Barselona arba Bratislava. Svarbu ne matyti svetimą šūdą – svarbu išsiaiškinti, kad kas nors pašiko. Tačiau pakaks apie tai. Iš šūdo rimbo nenupinsi. Be to, kai kas nors pašika, jo šūdo dažniausiai niekas nemato – pašikęs žmogus yra toks žmogus, kuris savo šūdą slepia ir mano, jog niekas nežino, kad jis pašiko – tiesa, kartais net jis pats nežino. Šiuolaikinė proza privalo reabilituoti žodį „šūdas“, kalbėti apie jį kaip apie įprastą dalyką, o kiekviename apsakyme turėtų figūruoti nors vienas šūdas ir koks nors jo santykis su žmogumi ir skaitytoju. Taip atgrasiems žodžiams suteikiamas *epitheton ornans*. Kartais šį žodį aptiksite net kulinarinėse knygose, ir jūsų veidą užlies raudonis. O jūs tuo metu ieškote valgio, kuris jums padėtų nuo vidurių užkietėjimo. Šiame apsakyme žodžio „šūdas“ daugiau nebeaptiksite.

Trumpam grįžkime prie kailinių siuvėjo. Tarkime, kad jis pasiuvo gražius kailinius turtingai moteriai – mergelei. Mergelė yra tokia moteris, kuri vis dar mergelė – tai yra moteris, dar nepraradusi skaistybės. Visi mėgsta kalbėti apie mergeles, to neišvengė net religinės literatūros kūrėjai, todėl musulmonas, vos išgirdęs žodį „mergelė“, meta visus darbus ir laukia, kas bus toliau. Paskaitykite „Tūkstančio ir vienos nakties“ pasakas. Ten nuo pat pradžių rašoma, kaip vienas karalius tvarkė mergelę po mergelės, jau numalšinęs su jomis savo libido. Tai buvo karalius. Kitose knygose apie tai rašoma visai kitaip.

Kai jis jau buvo pasiuvęs kailinius ir jau ketino imtis pokštų su yla, mergelė ėmė ir išėjo. Neblogas siužeto posūkis. Kiekvienas tikėtusi, kad ji gynėsi arba kad galiausiai siuvėjui tai pavyko. Dar spėjo persimesti kailinius per petį ir taip parbėgo namo. (Kas už tai sumokės? Dieve mano, kur tik sakiny, ten painiava.)

Bijau pasenti

Bijau pasenti. Ir neberasti akinių. Knapinėti kaip vištelė po virtuvę, senatvinėm dėmėm nutaškuotom rankom čiupinti klijuote užtiestą stalą, netyčia palieti vakarykštį, gižtelėjusį pienu. Ir staiga atrasti juos ant spintelės šalia lovos, kur stiklinėje mirksta dantų protezai.

Arba bandyti prisiminti, kur aš: įlipu ar ką tik išlipau iš „mikriaus“, vežančio nežinia kur. Nejuokinga. Nes tas laikas artėja. Štai jau antra diena sadistiškai kankinu save, norėdama prisiminti vieno kino operatoriaus pavardę. Nei man jos taip labai reikia, nei ką. Išlįs, kai būsiu apie tai visiškai pamiršusi. T. y. pamiršiu, kad buvau pamiršusi. Užpelkėjusi sąmonė. Užmaršties dumbliais vis labiau užželia smegenų vingiai. Baisiausia, kad atminčiai silpstant nė kiek nemenksta vaizduotė. Ji ir gašdina: baisu pasenti. Jau ir dabar, dažnai sutikusi savo buvusį mokinį (jį turėjau šimtus), nors pasiusk, nebeatkasu, iš kokios jis „operos“. Tada kalbu aptakiai, frazėmis, kurios tikėtų visiems atvejams: kaip sekasi? Ar vedęs (ištekėjusi), kiek turi vaikučių, ar turi darbą? Ir t. t. Kartais šitaip besišnekučiuojant ir paaiškėja (nuskaidrėja), kas yra kas. Jeigu taip ir neatpažįstu, pereinu prie oro temos arba politikos...

Liūdna būtų mokytojui mokykloje sulaukti valstybės nustatyto pensinio (kalbu apie prailgintą) amžiaus. Kas nežino, kad mokytojai nukvanka, anot mano senutytės mamos, suvaikėja anksčiau už kitų sričių darbuotojus. Prisimenu studijų metus. Buvo tokių dėstytojų, kuriuos iš Alma Mater išnešdavo tik su karstu. Vieną, prisimenu, „užbovy-

davome“ klausimais apie senovės Graikiją. Ir klausimai, ir atsakymai kartodavosi vos ne kas antrą paskaitą. Jei senučiukas suklydavo, nutaisydavome nekaltus veidus ir priekaištaudavome, kad „anoj grupėj pasakojot“. Kitas buvo vaikiškai nekaltai pamišęs dėl žalios spalvos. Sėkmės garantas egzamine – žalios spalvos drabužis. Persirenginėdavome čia pat už durų, vis su tuo pačiu megztuku įeidavo kas trečia studentė...

Dabartiniams savo mokiniams sakau: mielieji, jei matysit, kad sunkiai orientuojosi, kur durys, – pavėdėkit, parodykit, pro kur išeiti. Turiu omenyje – iš pamokos. Klausai nusilpus, triukšmas nesukels keblumų ramiai sau snūduriuoti tas 45 minutes. Jei kas, skambutis pažadins laiką.

Bet vis tiek senatvės bijau. Pratinuosi prie sveikos pensininkų mitybos, kitaip sakant, vis labiau darau žolėdė (suprantama – lėšų stoka), bet va kavos atsisakyti – ne mano jėgoms. Įsivaizduoju save su vienu priekyje kėpsančiu dantim, rankose – kavos puodukas (mokiniai padovanojo – buvo tokia moda). Niekur nebeskubu, laikas plaukia lėtai, dar lėčiau teka minčių upė: sunkiai bevokiu, kuo buvau ir kas besu šiame pasaulyje.

Vaikams ir vaikaičiams bus daug vargo, kol pasidarys mano užgyventą turtą. Kaip tik todėl vis dar miegosiu ant savo išskleidžiamos sofos, pirktos sovietmečiu. Ji, kaip antikvarinė retenybė, turės neįkainojamą vertę. Dėl jos ir aš tapsiu neįkainojama. Bet į senelių namus nenoriu. Nes visi senukai turi keistą įprotį daug kalbėti, bet neprigirdi, ką ki-

tas kalba. Be to, naktimis jie ieško prarastų-pavogtų-po pagalve pakištų pinigų (o gal jaunystės?), ir tuomet visi įtariamieji (o įtariamieji visi) keliami ir surengiamas naktinis patikrinimas... Ir vargas tam, kuris šitą spektaklį pramiega.

Dar viena blogybė, kad senyvi žmonės nemato to, kas yra, bet mato tai, ką nori matyti. Kartą, dar jaunumėj, teko palatoje gulėti su trimis senutėmis (vaikai buvo pavargę prižiūrėti, atvežė, kad pailsėtų). Viena mano kaimynė kasnakt bandydavo išstumti mane iš lovos, esą tai jos vyro vieta. Jaučiausi nesmagiai, nes kas rytą tekdavo vis iš naujo aiškintis, kad nesu kokio laisvo elgesio moteris.

Juokiuosi, nes... bijau, kad ir aš neilgai trukus ieškosiu akinių, protezų, vyro lovos, pinigų, o labiausiai – vietos savo žilai galvai priglausti. Iš kalno, kaip sako žemaičiai, atsi-prašau, kad pasensiu ir vargausiu iš savo mokytojos pensijos, kalnai žiūrėdama į kiekvieną, žvilgsniu priekaištaujanti, kad taip neoriai atrodau. Gėdysiuosi ne savo fizinės senatvės, o pašiepiančio žvilgsnio, dar labiau – su gailėsčiu atmieštos nepagarbos, išstinkančios mūsų senolius: man nesmagu dėl jų iškritusių dantų, kaltų žvilgsnių, pavargusių ir neviltingų akių. Bijau, kad ir manęs kas nors gailės, nes mano buvimas kažkam ēsdins sąžinę ir neleis jaustis teisiam, kitaip sakant, niekam neskolingam.

REGINA RAGAUSKAITĖ

Visi laišškai – žirafos

labas pašto balande

kaip sako viena fb dama geram katinui ir gruodį kovas. bet man ir rugpjūtį lapkritis nes štai kauno kaštonus pakando *cameraria ohridella* telieka sėdėti ir skaityti rašytojus ir rašyti laiškus ir pūsti į sapnų gaudyklę. perskaičiau įmanomą tokio bulgaro romaną, štai jis ten cituoja flaubert'ą o flaubert'as sako visai kaip aš tau viename ankstesnių laišku jog svajoja parašyti knygą apie nieką knygą kuri kad ir kokia būtų fabula laikytųsi pati iš savęs iš vidinės stiliaus jėgos kaip žemė laikosi ore be jokios atramos.

tarsi tas bulgaras čia mane cituotų tarsi tas flaubert'as čia mane saktų. o dar bulgaras norėjo parašyti romaną vien iš romanų pradžių pradžios jam atrodė tarsi kokie žiedų safyrai todėl dabar noriu parašyti tau laišką iš laišku pradžių. ir dar bandau įsivaizduoti kaip žirafų laiškus rašytų kokie nors kiti nes jau buvo besisiūlančių. nenoriu kad tuos laiškus rašytų kokie nors kiti nei kokios nors kitos bet va šalia lovos stovi būrelis nuliūdusių klasikų gniaužydami beretes ir pro ašaras siūlosi parašyti nors po pradžią. tai tegu sau neša kaip kokios bitės į akvilį. persiunčiu. gaudyk.

Marcel Proust:

Iš pradžių rašiau Jums grįždamas iš vieno tų pasivaikščių, kurie, kaip plonytė smuiko linija, skindamasi pro visą senovinės orkestro medienos pridulkėjusiomis ertmėmis antrinį ir bergždžią tankį, išveda melodiją iš vizualaus Pergolesi natų nebylumo, taip ir tokios išvykos, iš pradžių neelegantiškos ir nepavaldžios nei žingsniui, nei minčiai, ilgaiui skaidrėja, vis mažiau kreipdamos dėmesį į švelnų sutiktų miestelio žmonių, grįžtančių iš bažnyčios, sutrikimą, – lyg mano pasirodymas kažkuo drumstų šventišką ką tik regėtų vitražų išpūdį, – taigi rašyti, Panele Akvile, pradėjau dar savo sieloje ir dabar manau, jog, grįžęs namo ir atsisėdęs prie popieriaus lapo, galiu vienu neatsargiu judesiu nubraukti visą tą tariamai nerūpestingą lakumą, iš pradžių norėtą suteikti šiam laišku.

James Joyce:

Nenoriu ir neketinu. Brutalu juk. Kadaisė jau rašiau jai laišką, nežinau, gal tai buvai tu, nesu tikras. Įprastas dalykas. Gėlė švarko kišenėje niekada nežino nei kaip ten atsidūrė, nei kodėl nebekvepia. Kvepėk, bestija! *Fff*. Kažkas kalba už sienos. Mėto daiktus. Popierius. Krinta tyliai, jokio šlumšt. Baldai! Nežinau, kodėl rašau, mano ranka glosto kišenę, kurioje nuvyto gėlė. Ranka nežino, kad gėlė jau. Mano ranka. Nežinanti, kad rašo tau laišką. Lėtai skeldintys nagai. Eis į kiemą. Ne.

Franz Kafka:

Gerbiamoji Tamsta. Neturiu ką ypatingai naujo pranešti, nes paskutiniu metu liga ir man įgimtas abuojumas neleidžia gyventi gyvenimo, labiau tinkančio mano padėties žmo-

Kadras iš filmo „Laiškai Džuljetai“ (2010)

gui. Šiandien kiek geriau, nes saulė jau pasirodė, o tai kartais geba guosti, deja, trumpam. Pradedu įtarti, jog visos mano bėdos atsitinka kažkaip dėsningai, paklusdamos vidinei tvarkai, kuriai, visgi, esu kiek svetimas. Štai ir dabar, rašydamas Tamstai, žvelgiu į duris, lyg pro jas tuoj pat kas nors galėtų įeiti. Net jei jos būtų užrakintos, o tuo nesu tikras, baugios nežinios vargu ar visiškai išvengčiau.

Henry Miller:

Šiandien vėl buvau ten, na, žinai. Man atrodo, visi jau žino, visi jau prasikasė savo mažais kastuvėliais pro mano kalnus ir greitai ten ramiai nebegalėsiu išgerti nė taurelės tos sukništos kmyninės. Nors man nuo jos visada sutrinka erekcija, tačiau nieko daugiau toje skylėje nėra, išskyrus, žinoma, to draugo žmoną, na, žinai kurio. Prisimindamas visas ten praleistas magnolijom ošiančias dienas, dabar matau, jog tas ošimas man išlįs ilgiau nei kūno maistas, pastarąjį kabinau net peilio galu, bet dabar tegu ten eina jie, kabinu kastuvėliais ir tegu galų gale užsikruša negyvai. Visiems nupirksiu po batų porą laidotuvėms.

Jorge Luis Borges:

Gerbiamoji, šiuo pranešu pagaliau radęs ieškotą Giuseppe Marco di Guidoboni-Visconti (ne giminė „Gruppo di famiglia in un interno“ režisieriu, nors XVI a. Ravenos analuose aptikau keistų nuorodų, potencialiai galinčių nuvesti ir į šią šeimą) knygą apie paslaptį jūrų gyvius, kuriuos kadaise jūrininkai dažnai matydavę tarp Skagerako ir Kategato. Knyga manęs nenustebino, greičiau priešingai – tariuosi viską žinojęs iš kadaise sutikto Kopenhagos bibliotekininko, vėliau dingusio. Apie tai esu rašęs Jums, tad dabar gal pasikalbėkim kad ir apie mūsų mėgstamą Chestertoną.

Jack Kerouac:

Nemiegi, Akvi? Na, mes su Dinu irgi nemiegam, Kamilė lopo mūsų megztinių skyles, o mes geriam džiną ir klausomės Charlie Parkerio. Pučia kaip vėjas mūsų kišenėse. Kamilė sako, jis toksai pats avinas kaip mudu, bet mes juokiamės, žiūrėdami pro kažkieno apspjautą langą, ir rašom tau. Rytoj išvykstam. Pašėlusiai norim tave apkabinti, bet kad tu toli, tai kol kas eik po velnių (žinau, nesupyksi). Einu apverst plokštelės, dabar tau Dinas rašys.

Vladimir Nabokov:

Kol vakaras dar neiškaišiojo šilumos Alpių viršūnėms ir netapo šildomas vien mano kvėpavimo, sėdžiu terasoje šutintų ropių spalvos marškiniams. Namiškiai išvyko, leisdami patirti išvykimu praretinto laiko palaimą, aš vienas, koks mielas konteksto tragizmas. Tokiom valandom arčiausiai esantys daiktai įgauna ypatingos svarbos, net šios kriaušės, blakstienų kuokštais besibaigiantys perbrendę gamtos lašai. Nenoriu jų artumo, į jį nebus atsakyta, todėl ir rašau šį laišką. Trys žingsniai gomuriu: Ak. Vi. Le.

Julio Cortázar:

Bičiule, mano krėslas visai nėra mano krėslas, o mano laiškas tau visai nėra laiškas. Jie tampa jais tik kai geriu matę, tuo pačiu metu stovint sieniniam laikrodžiui. Jei nors vienos šių sąlygų nepakanka, viskas yra metronomai. Jei kas nors, kurčias kaip Brahmsas (Beethovenas tokiom sąlygom irgi nebūtų Beethovenas), sėdasi į krėslą, geria matę, tačiau laikrodis eina, tuomet viskas yra metronomai ir tas žmogus privalo padėti matę ir groti. Groti galima bet kuo, jei tik nesi kurčias kaip Mozartas. Tačiau dabar niekas negroja, nes laikrodis sustojo. Aš geriu matę ir rašau tau, o už lango vamzdžių galai laižo kojas pro šalį einantiems kronopams.

Akvilė Žilionytė:

Labas, tu, kuri aš. Tokia Akvaštu. Šianakt sapnavau knygą, kuriai užaugo barzda, visoms mano knygoms užaugo barzdos, tik imk ir sapnuok, prisisapnuosi ligi katarsio. Aaa, čia tokios espanjolos, kad tik sapnuok, tai ligi jų ir prisapnuosi, nereiks tau jokių koridų. Einam toliau, nes dar sapnavau, kad šokau, kol atplyšo grindys, o mano tokios grindys, kad mane visą pasiglemžia, su jom ir aš atplyšau, na, kokie čia juokai. Einam toliau, dabar irgi noriu susapnuot, jog atėjo draugas ir užklįjavo mane po grindimis, kad ten šokčiau, nes pamatęs mane šokančią – išsyk nualpsta. Bet einam toliau, malamės toliau, turbūt man malimosi finalas, nes niekas neberašo laišku, tik laišku pradžia, o toliau jau neina. Kai kada nors būsiu visų pasaulio dalykų pradžia, turėsiu tokias basutes, kad ir tu nualpsi. O ką nualpęs gyvensi, tai jau tavo reikalas.

Kestutis Navakas

Apie žmogų, kuris norėjo būti senis

Atkelta iš p. 1

Siuvėjas parašė mergelei laišką: „Mieloji Ofelija, jūs išsinešėte kailinius, bet man nesumokėjote. Atsiųskite paštu 25 000 kronų arba 5 000 markių ar 4 000 dolerių arba atneškite pati – visą dieną būnu namie. Priešingu atveju, jei negrąžinsite kailinių, būsiu priverstas kreiptis į teismą.“

Kaip matome, seksualinis žvitrumas dar nereiškia gvaus proto. Į tokį laišką jis nė pasakoje nebūtų sulaukęs atsakymo. Tačiau siuvėjas išmanė savo amatą. Jis išvyko į miestą ieškoti moters su jo (vis dar jo) kailiniais. Kiekvienai jo pasiūti kailiniai buvo originalūs, ir jis buvo įsitikinęs, jog per visą dieną Bratislavoje nesutiko tos moters, nors spaudė baisus speigas, net mieste buvo šalta, kad ir ne taip kaip Pietų ašigalyje, bet su kailiniais buvo kaip tik. Su kailiniais gerai ir vasarą, jei sumanytumėte išsimiegoti rūsyje tarp vyno statinių.

Siuvėjas grįžo namo ir susimąstė, kaip atgauti pinigų už sąžiningai nudirbtą darbą. Jis buvo garbingas vyras, rūpinosi namais, ligone motina, ligonių seneliu, ligotu sūnumi, ligotais gyvuliais ir sveika žmona bei septynetu sveikų vaikų, kurie kas dieną suvalgydavo po šimtą kilogramų ir niekada jam nepadėdavo, tik nuolatos stebėdavo, kaip jų maitintojas yla pokštauja su užsakovėmis ir kaip jos elgiasi, patirdamos orgazmą. Jiems patikdavo, kad amerikietės suprasdavo visa tai kaip slovakiską svetingumą, rusės dejuodavo, vengrės keikdavosi, o slovakės meldavo Dievo pagalbą (kol ateidavo orgazmas).

Vienas iš tų sveikųjų siuvėjo sūnų nutarė viską išsiaiškinti (ypač dėl tų pinigų) ir iškeliavo į Bratislavą. Jo likimą aprašo Peteris Pištianekas knygoje „Babelio upės“, kurią angliškų pavadinimu išleido leidykla „Archos“. Tačiau ir jis nerado tėvo pinigų, tik susirado kitą mylimąją. Paskaitykite tą Pištianeką, jis tikrai nuramins jums nervus.

Kitas sūnus paaiškino tėvui, kad jam visai nebūtina surasti tą mergelę – tegu pasiima kompensaciją iš kitos, pirmos pasitaikiusios mergelės. Tėvas nemėgo kompensacijų, tiesiog negalėjo jų pakeisti ir nepripažino Freudo libido sąvokos. Kai kartą gydytojas paklausė jo apie libido, siuvėjas jį parodė, bet tik todėl, kad gydytojas turi matyti viską. Jis paklausė: „Dabar jums ramu, pone daktare?“ Gydytojas burbtelėjo: „Čia ne libido, čia pimpalas.“ Įspėju, kad kai kurie dalykai čia surašyti pažodžiui, kaip buvo. Esu tikras, kad jei vietoj žodžio „pimpalas“ būčiau parašęs „penis“, sakytumėte, kad esu gudreiva. Apskritai nežinau, ar gydytojas turėtų vartoti žodį „penis“, jei pacientas turi parodyti penį, o gydytojui nesinori jo liesti – juk galbūt sukrestų pacientą, pranešęs jam, kad turi ne pimpalą, bet penį. Galbūt tai pasirodytų įžeidžiama.

Vienas iš sveikųjų siuvėjo sūnų, penkiolikmetis Jožko Hora (tai išgalvotas vardas: apsakymo pradžioje Hora yra visai kitas žmogus), taip pat nuvyko į Bratislavą ir pamėgino surasti mergelę tėvo kailiniais. Ko tik ten patyrė! Jau stotyje jį prikūlė, pamane, kad jis čekas. Atsidūrė Kramaruose sudaužyta galva, ten jį pamiršo, ir jis pragulėjo trečiame ar septintame aukšte gal dvejus metus, nes tie vyrai, sumušę jį stotyje, irgi sumušti atsidūrė Kramaruose ir, aptikę ten Jožko, vėl jį sumušė, o jis nebepajėgė apsiginti. Puikus pavyzdys sveikatos apsaugos ministrui. Šis tik stebėtušis. Tik pamėginkit išsivaizduoti. Jums jau septyniolika, ir dvejus metus nematėte nieko kito, tik buvote mušamas. Tačiau Jožko netapo psichopatu, jo neapėmė nuolatinis nerimas: priešingai, jis irgi tapo chuliganu, išvažiavo į Prahą ir ten stotyje mušė slovakus. Taip dar dvejus metus pragyveno Wilsono stotyje ir vis dar neatgavo tėvo pinigų. Vogti jis nesiryžo, nes bijojo policijos. Maitinosi iš išmaldos ir atliekomis, paskui iškeliavo atgal į Bratislavą, o 1954 m. sausio 14 ar 15 d. stotyje sumušė geležinkelininką, tai yra bėgių ir vagonų sargą, už tai gavo septynerius metus kalėjimo ir atsidūrė Leopoldove. Kailinius jau buvo pamiršęs, tačiau kartą vienas žmogžudys papasakojo savo istoriją: šis susikaltėlis buvo kilęs iš Bratislavos ir išsivaizdavo, kad visos kailiniuotos moterys – kekšės. Kartą pamatė vieną tokią, nueinančią Ligos pasažu, negyvai sumušė ir pasiėmė kailinius, nes kekšių negalėjo pakeisti. Jis buvo skaistus. „O kur dabar tie kailiniai?“ – paklausė siuvėjo sūnus, sėdėdamas ant gulio ir kramtydamas pirštą. Jis aptiko pėdsaką, tačiau ilgai negalėjo nieko aiškintis, nes vis dar atliko bausmę, todėl parašė tėvui, kad pasidomėtų tuo reikalu, nes gali būti, kad kailiniai atsidūrė valstybės rankose. Tegū kreipiasi į notarus, galbūt

kailiniai atsiras, ir galės juos parduoti kaip savo nuosavybę, tačiau moters tikrai neberas, nes ji nužudyta – juk ir senukui tėvui jau rūpėjo nebe moteris ar pinigai, bet tik kompensacija. Jo ligoti artimieji jau buvo mirę, sveikieji iškeliavo į plautį pasaulį, kaip tas Pištianeko Racas, o jis liko vienas gyventi su dešimčia metų jaunesne našle, kurios nebepajėgė seksualiai patenkinti, bet jai tai nekludė, nes ji mąstė realistiškai. Naktį ji dažnai jam sakydavo: „Janai, nesistenk taip, pamiegokim, gal rytoj bus kietesnis!“ Tačiau siuvėjas, lyg kas būtų įpylęs aliejaus į ugnį, netrukus vėl užšokdavo ant našlės ir libiduodavo. Paskui vienas nuodėmklausys patarė našlei apsimesti patyrus orgazmą, nes taip daro penkiasdešimt procentų moterų (nuodėmklausio duomenys nebūtinai tikslūs). Moteris išmoko apsimesti patyrusi orgazmą, ir namie vėl buvo ramu.

Penkiasdešimt procentų tų moterų, kurios nemoka apsimesti patyrusios orgazmą, gali sužinoti iš nuodėmklausio, kaip tai daroma, o paskui skleisti žinias tarp kaimynių, nes protestantai neturi kvalifikuotų nuodėmklausių. Orgazmas yra mokslinis terminas, kuriuo vadinama tam tikra sekso metu patiriama būseną ir kuris neturi nieko bendra su daugyba, dalyba, meile, neapykanta – tai tiesiog gydytojų, psichiatrų ir rašytojų vartojamas terminas, ir, kaip matome, ne nuostabu, kad siuvėjas to nežinojo. Išduosiu jums paslaptį: žodis „orgazmas“ nebuvo ištartas ir klausykloje. Kaip nuodėmklausys paaiškino tokį dalyką, lieka išpažinties paslaptis: siuvėjo našlė išgirdo šį žodį tik mirties patale, kai jos sūnus sugrįžo iš kalėjimo – kaip žinome, tai buvo 1966 m. – ir papasakojo motinai, kaip kentėjo jo sužadėtinė, kol jo nepažinojo, nes buvęs jos mylimasis, neteistas, geras vyras, nepajėgė jos patenkinti, o ji buvo, tik neapsivožkite, gydytoja, puikiai žinojo šį terminą iš vadovėlių, ir apie tai skyriuje prieš darbą kalbėjo visos slaugės, gydytojai, kirpėjai, pacientai, sanitarai, valytojai, nes septintajame dešimtmetyje buvo prasidėjęs atlydis. (Prieš operaciją pacientas nuskutamas: štai kam skyriuje kirpėjai – kalbu ne apie privatininkus.)

Vaikinas užspaudė motinai akis, kartu su tėvu surengė laidotuves ir gedėjo. Jų likimai irgi įdomūs, bet tokie painūs, kad netinka mūsų apsakymui. Berniukui, sūnui, teko prisitaikyti prie naujo gyvenimo atlydžio laikais, tačiau kai tik devintojo dešimtmečio pradžioje išėjo naujas kodeksas, jis vėl atsidūrė kalėjime. Tuo metu mirė tėvas. Jie niekada nebesusitiko.

Kaip ir visi skaitytojai, jau pamiršau visus apsakymo pradžioje minėtus vardus, todėl susigalvokime naujus.

Siuvėjas turėjo ir dukrą, tai buvo vienas iš tų sveikųjų vaikų, o jos likimas toks pat įdomus. Jos likimas irgi ėmė klostytis, prasidėjęs atlydžiui, septintajame dešimtmetyje, kai jai buvo dvidešimt, ir ji studijavo statybą, tai yra mūrinių darbų – ketino tapti darbų vykdytoja, o šio amato merginai buvo įmanoma išmokti ir nepraradus skaistybės. Ilgais gražiais kailiniais ji vaikščiojo po statybas ir su chronometru rankoje vadovavo mūrinių darbams. Kol tie asilai suprato, kad reikia dirbti kuo lėčiau, kailiniuotoji vaikė juos kaip įmanydama, o kai kurie mūrinių, pasak mano tėvo, irgi mūrinių, dėjo tiesiog antžmogiškas pastangas. (Per vieną dieną jie sumūrėjo visą namą – tiesa, moteriai su kailiniais buvo svarbu ne vien greitai padarytas darbas – bet ji užrašė jiems tokią normą, kokia jai atrodė priderama, ir mūsų mūrinių, statybininkai bei visi kiti išgyveno tuos metus sveiki ir gyvi. Tas namas vėliau nugriuvo.)

Kuo, po galais, buvo vardu ši mergina?

Blogiausia būdavo vasarą, kai negalėdavo lakstyti po statybas kailiniuota. Jos kūnas buvo patrauklus, ir tai sužadindavo mūrinius, todėl jie dirbo kaip pridera. Vienas (o šiaip ir ne vienas) mūrinių vėliau atėmė jai skaistybę, o dar vėliau ją vedė, ji pagimdė penkis vaikus ir pasiliko namie – vėliau girdėjau, kaip ji skundėsi vienvietėje laidoje „Nakties dialogai“. Vienas iš jos sūnų apskundė ją teismui, teigdamas, kad gyvena pas ją, rūpinasi, jo žmona, jos marti, gamina jai valgi, ją džiugina septyni anūkai, jie turi namą, automobilį ir spalvotą televizorių, todėl apie vienvietę negali būti nė kalbos – moteriai tik norėjosi pasikalbėti su „Nakties dialogų“ vedėjais. Vienas rašytojas nusiuntė jai knygą su dedikacija, aplankė ją ir įsitikino, kad ši ponija meluoja ir apsimitinėja, jokia vienvietė jai negresia, tik nervina anūkai, tačiau svarbiausia, kad viename televizijos reportaže buvo pa-

rodytas prieš 1988 m. filmuotas siužetas, kuriame ji, vis dar kailiniuota darbų vykdytoja, su chronometru rankoje vaiko mūrinius. (Turiu pasakyti, kad mano tėvas tam pasitelkdavo humoro jausmą ir ylą, o jai pakakdavo kailinių ir chronometro – laikrodžio, rodančio sekundes, o tai labai svarbi prietaiso savybė, nes kada panorėję galite paspaudę pirštu jį sustabdyti: tada žinosite, kad prabėgo tam tikras laikas. Šis prietaisas naudojamas sporto varžybose, jei tenka matuoti rezultatą sekundėmis.) (Išoriškai yla ir chronometras panašūs tuo, kad abu laikomi vienoje rankoje: kairiarankiai juos laiko kairėje, o dešiniarankiai – dešinėje.) (Esama ir nematomo ryšio: yla odoje praduriama skylė ir pro ją įveriamas siūlas, o chronometru visiškai neįmanoma badyti skylių, nes taip prietaisas sugestų.)

Pasaulyje egzistuoja labai nedaug daiktų ir įrankių, kuriais nebūtų įmanoma daryti tų pačių dalykų: ylą gali pakeisti nusmailintas pleištas, bet žadintuvas nepakeis chronometro, kad ir koks geras būtų. Jie universaliai priešingi vienas kitam ir atitinka dialektines premisas. Pleištui ir ylai bendra ir tai, kad abu galima ištraukti iš skylės, o kartą nukritęs chronometras retai kada rodo teisingai. Net labai geros kokybės chronometrą nukritusį reikia nešti pas laikrodžių meistrą – kalbu tai visiškai atsakingai. Pasakojama, kad Šveicarijoje gaminami tokie chronometrai, kurie išlaido kritimą, smūgius, dulkes, vandenį, ultragarsą, bet jie tokie brangūs, kad žmonės, kuriems iš tiesų reikia chronometro, jų neįperka. Chronometrai negali būti labai brangūs, jų kaina turi nuolat kristi, pasaulinėje rinkoje vyrauja jų perleklius.

Vienišoji moteris iš „Nakties dialogų“ vėl pasirodė laidoje, pakeitusi balsą, ir taip sudirbo laidos vedėją ir redaktorių, kad šis balsu nubraukė prie mikrofono ašarą ir labai to gėdijosi, nes buvo tvirtas vyras, o ta ponija kalbėjosi su juo gal pusvalandį.

Visa tai, šis tekstas – tai tik trumpa liaudies gyvenimo ištrauka. Autorius nereikalauja, kad skaitytojas vertintų jo meninius pranašumus, nes parašė šį apsakymą, tris dienas badavęs po to, kai didžiai nudžiugo pamane, jog Slovakija tapo branduoline valstybe, ir visą dieną įsijungęs radiją laukė, kada ši nuojauta pasitvirtins. Sužinojo, kad Slovakija netapo branduoline valstybe, bet ir kitos galybės jau nebe tokios pavojingos: Rusijoje badas, Jungtinėse Valstijose kyla kainos, todėl rūkaliams (pabrangus tabakui) teks mažiau rūkyti, bet ir visiems kitiems (norėjau pasakyti: darbo žmonėms, bet argi Jungtinėse Valstijose tokių esama?) reikės pasispausti, ir tai anaipol neįkvepia amerikiečių, bet sužadina viltį kiekvienam slovakui.

Iš: Rudolf Sloboda. *Jesenná (zato) silná láska. Zbrané poviedky III. 1989–1995. Bratislava: Koloman Kertész Bagala – L. C. A. Publishers Group, 2003*
Vertė Vytautas Dekšnys

VILNIAUS VAIKŲ IR JAUNIMO
DAILĖS MOKYKLA
PRIĖMIMAS 2010 RUGSĖJO 2 d.

20%
Mums 20 metų - Jums 20%
nuolaida rugsėjo pamokoms

17:30
VAIKAIS 3-11 m.
PAAUGLIAMS 12-15 m.
TEATRO RAISROS STUDIA
7-12 m.

18:30
JAUNIMUI NUO 16 m.
SUAUGUSIEMS

Rugsėjo mėnesį - atvirų durų dienos!

Vilniaus mokytojų namai, Vilniaus g. 39/6, El.p. info@dailismokykla.lt
www.dailismokykla.lt Tel. 212 27 36, Mob. 8 614 470 11

Paskui egiptietišką maną (4)

„Harafišo“ užkalbėjimai

Rytoj penktadienis. Pirmasis po nežinia kiek metų, kai neabejotinai su pirmu saulės spinduliu būsiu be pasigailėjimo išspriegta iš lovos griaudinčio muedzino balso atatrankos, visai kaip Paskutinio teismo dieną baubiant arkangelo Mykolo trimitui, vietinių įsitikinimu, kartu su visais religijos barbarais su trenksmu risiuos nuo rojaus vartų. Tad šiai ne per labiausiai guodžiančiai rytojaus ceremonijai su Mila nusprendžiam pradėti ruošti iš vakaro. Patraukiam tiesiai į „Harafišą“, kur iki pusiaunakčio smilkomės šyša (antras po gyvenimo-Egipte svaiginimosi būdas, kurį sau leidžiu) ir nesuskaitomomis nardų partijomis bandom užkalbėti savo nepermaldajamą likimą. Ne prasčiau nei arkangelas Mykolas nuo sienos arbitruoja pats Nagibas Mahfuzas. Toks beveik drakoniško dydžio – sakytum puikus *gylio* virtimo tiesiogiai proporcinga ploto dimensija pavyzdys. Ir šituo pločiu (ar plotu) su Mahfuzu šiandien Egipte galėtų varžytis, ko gero, tik Mubarako ar balinamojo veido kremu reklaminiai skydai – sakytum pavyzdys, kaip plotis trūks plyš, bet visai be reikalo, stengiasi pavirsti tiesiogiai proporcinga *gylio* dimensija. Vis dėlto plotis kartais lieka tik plotis. Deja, bet taip jau Alacho surikiuota. Tą supranta net „Harafišo“ padavėjas, tikras meno puoselėtojas, už Nobelio kadaise įvertintus Mahfuzo pasiekimus dabar rūpestingai aplink literatūros metro nosį (nes daugiau nepasiekia) šlapiu skuduru brūžuojantis dulkes kartu su visais dažais. Na taip,

nėra ko nē lažintis, kad Mahfuzo panosė čia sulaukia kur kas daugiau šlapio skuduro dėmesio nei kuris kitas šios kavinės kampas. Pasiraukusi Mila pritariamai reziuumuoja – nuo Mahfuzo trenkia gaižiū vietiniu *feiriu*. Abi lyg susitarusios susigrūdama kandiklius tarp dantų ir nargilės užgroja darniu duetu kaip galingas akvariumo kompresorius. Plaučiai prisipildo gerai pažįstamo *deguonies*, ir išsyk pasidaro lengviau kvėpuoti. Oras aplink sutirštėja ir nusidažo pelenų spalva. Mano galva tuščia it alkanos asilo pilvas. Su kiekvienu įkvėpiu vis mažiau lieka manęs ir vis daugiau Egipto. Žemai kabančio lipnaus dūmo debesų esam pamirštos viso pasaulio – netrukdomos nei įkyrių minčių, nei „Harafišo“ kontingento, nes jis visai iš kitos serijos nei „Sukarijos“ babinėtojai. Keletas pasieniais išsislapsčiusių vidutinio amžiaus vietinių vyriškių be jokios atvangos pliekia nardais, ir jiems, rodos, nusispjauti, kad visuotinė žemutinės troposferos temperatūra pasaulyje kyla vidutiniškai po 0,2–0,3 °C per dešimtmetį ar žvaigždė, iš kurios susiformavo magnetaras, užuot virtusi juodąja skykle, sumažėjus masei, tapo neuronine žvaigžde. Jiems net nusispjauti, kad Meksikos įlankoje liejasi nafta, Rusija kuria naujas zenitinių raketų sistemas, Amerika Iranui grasina dar vienu embargu, o girtas Ruklos gyventojas pro langą išmetė kačiuką. Jiems nusispjauti ant mūsų, jiems nusispjauti ir ant kada ne kada vidun įvirstančios kokios turistų artistų grupės, turinčios čia „atsižymėti“ pagal privalomąją programą: paklegėti, būtinai pasijuokti, nors retai būna iš ko, ir, žinoma, išiamžinti apsižiojus nargilės kandiklį vietinėj *knaipėj*. Taigi padavėjas, prieš valandėlę iškilmingai šluostęs Mahfuzui nosį, su tokiu pačiu ceremoningumu dabar rankove trina ką tik iš burnos ištrauktą įkurtos nargilės žarnelės galą, mauna kandiklį ir duoda žįsti pagyvenusiai damai. Dama kosčioja, springsta, bet vis tiek stengiasi. Nes tą, kuris buvo Egipte ir nerūkė šyšos, smerkia išminčiai, vaikai gatvėje kaišioja tokiam liežuvį. Pasimaivę rytietiškai dar kiek, paskui geltonkasę gidaitę, pagal autentišką šios šalies madą užsitempusią vos užpakalį dengiančius šortukus, patraukia tolyn autentiškos paieškos keliu. Vėl pasilieka aš, Mila ir Egiptas.

Nutrintoje lentoje pagal niekam nepavaldžių kauliukų įsakymus rikiuojam ir perrikiuojam savo šaškių legionus. Gimsta strateginiai planai ir rengiamos pasalos. Pro mūsų vaizduotės taikiklius pražygiuoja ištisos priešininkų armijos, kurias taikomės įvartyti į naujai suregztus spąstus ir taip pristabdyti viena kitos įnirtingą veržimąsi pergalės link – pergalės, kurios iš tikrųjų mums nē vienai nereikia, kuri šiame žaidime veikia tēra visiškai atsitiktinis reiškinys...

Baigusios dar vieną partiją palaimingai atsilošiam kėdėse, ir jau nē Mahfuzo nematančios akys ima skenuoti kito, kažkur tarp dviejų dabarties mirksnių įstrigusio, pasaulio vaizdus. Tabako dūmų gijomis liejam širdį ir ant prasiveržiančio kartelio reguliariai šliūkštelim citrinų sulčių – šekit, bjaurybės! – ir iš karto pasidaro smagiau. Tas gyvenimas iš didžiosios raidės, reikia pasakyti, iš tiesų yra daug banalesnis reikalas už pačius nereikšmingiausius kasdienius žygdarbius. Gyvenimas, stokojantis galimybės palengva badyti šakute į šaldytų vaisių desertą, kojos nykščiu kapstyti smėlį ar vartyti prieš mėnesieną akis, nevertas nē pradvisusio asilo uodegos.

Jei vieną dieną egiptiečiai laimėtų savo kvailą kovą su dykuma, palaidotų ją po sparčiai į apyvartą leidžiamų gyvųjų milijonų padais ir pasekė Vakarų pavyzdžiu nutiestų asfaltuotus greitkelius, pristatytų monstriškų dangoraižių stiklinėm akim, o talentingiausius tinginius apkelnėję pasiųstų mokyti į mokyklas ar, neduok Dieve, dirbti, kur tada glaustūsi Afrikos siela?

Vienišas klausimas guli pasirėtęs vidury stalo. Nemaalonu į jį žiūrėti. Ne tik mums, stalui irgi – ant savęs jį laikyti. Staiga šokteli nelyginant įkastas pasiutusios beždžionės... nors iš tiesų – tik užkliudytas nerangaus gretimo stalo kaimyno, kuris gabalas vakaro nemačiom spirgino akimis mūsų link. Atsiprašo ir, kol mums dar neprasimušė su epilepsija sumišusio pykčio prieuoliai (ar galėtų būti kitaip, kai pasaulis dešimtkart per dieną pasitiksina tavo vardą, kuris jam bet kuriuo atveju prasmingas tiek, kiek asilo subliūvimas gali būti prasmingas, palyginti su kiaušės kriuktelėjimu), suskuba nekaltai teisintis nesiruošiantis užkalbėti ausų – tenori išprašyti į nardų partiją. Netikras jis pinigas – toks, kad nē viena kasa nepriimtų, bet nusileidžiam. Negi nesuteiksi progos dar vienam karžygiui pamojuoti ietimi prieš vėjo malūnus. Tiesa, malūnas su stabiliai į miltus visokius prisiplakėlius malančiomis gimomis šiuo metu labiau būtų Mila, nes dėl rūko galvoje ir visiškai nuo centrinio valdymo atsijungusių galūnių pati sėkmingai suvaidinti galėčiau nebent tik besisukančius (net ir be vėjo) to malūno sparnus.

Mačas prasideda. Be gailėsčio švaistomi kauliukai barkši į lentos kraštus ir kaskart grasinasi iššokę lauk nieko nesiklausę pasileisti Hurgados gatvėmis kur visos jų devyniasdešimt akių mato. Mūsų bernaitis, suraukęs antakius, nelyginant sudžiūvusią rupūžę kramsnotų, marširuoja žvilgsniu nuo vieno lentos krašto ligi kito. Vietoj būgnų maršo atsidėjusi mušu jam taktą į stalo kraštą. Energingai gromoliuodamas savo nargilės kandiklį, bernaitis leidžia pro nosį dūmus geriau kaip nuvarytas karo arklys garą. Šokčiodamos viena ant kitos klapsi šaškės. Žiūrint į tuos manevrus lentoje, net mano rūkanota galva, bernaitis – arba visiškai silpnaprotris, arba apsigimęs genijus. Dar nesu ko mačiusi taip entuziastingai kišančio savo galvą į kilpą. Ar

Autorės nuotraukos

čia tokia strategija žaidimų lentoje, ar gyvenimo būdas? Na, matyt, ne veltui Dievas kvailius myli... kur jiems reikėtų daugiau dėtis, kai Fortūna moteriškosios giminės. Džiaugsmingai ploju Milai katučių. Mūsų karžygis kiek sumišęs. Ką padarysi, jei galvelėj naivi mintis lizdą suko.

Slovingai apgynusios visų pasaulio princesių vardą pasikikendamos liuksim lauk namų link. Namie it pašauti fazanai krintam į lovas. Taip ir užsnūstam – kaip kapuos didvyriai. Teisuolių miegu.

Prarasto ryto apraudojimas

Penktadienis išaušta, ir be pasigailėjimo. Nors iš būgneilus sprogdinančio garso sunku suvokti, veiksmažodis vis dar vyksta Žemėje ar jau kur nors Dievo priemenėj. Raudulinga melodija nelyginant skėriai lenda pro namų langų plyšius ir ventiliacijos angas. Guli merdėdama, bet neprasardama vilties, kad tai tik sapnas, kuris netrukus liausis. Girdžiu kažką nervingai marširuojančią pirmyn atgal. Nors žingsniai religijos neturi, aiškiai atpažįstu – visai krikščioniški, nes Milos. Vadinas, mes dar pagyvėsim. Gerai, nesiginčiju, bet dabar kur kas labiau norėtuši nusimarinti miegu. Jokios vilties. Nervingai pasimuistau, verčiuosi ant kito šono. Ne patogu. Dar kartą. Tas pats. Velniai rautų, kad jau taip, nusiplėšiu nuo galvos antklodę – na ir tegul pribagia tas be pertrūkio plūstantis triukšmas. Kartu su nervų ląstelėmis išsprogdina ir visas likusias, kad tik nereikėtų pakilti iš lovos. Štai tau ir naujas mačas! Tik šįsyk prakištą! Tad galiausiai pramerkiu akis ir persisvėrusi per lovos kraštą bukai įsistebeiliju į grindis ties balkono durimis. Ten dar vieno apgailėtinau pasibaigusio mačo rezultatai – pora saujų smėlio, kuris, matyt, nutaręs nus palaidoti gyvas, jei tik kokią dieną sugalvotume padrybsoti bent iki pietų. Pripažįstu, šitam mače pasidaviau jau po trečios gyvenimo Egipte dienos. Pirmąsias dvi dar naiviai mėginau plikomomis rankomis ar grindų šepetėliu geltonąją stichiją paimti. Paskui supratau, net Sisifas tik nusičirkštų ant tokio darbo.

Nusprendžiu: luktelsiu dar kiek, o paskui kviesiu Milą palovy pilių statyti ar smėlio bandučių kepti. O gal vertėtų lovą arčiau balkono pristumti, – dingteli, – kad tas smėlis galėtų ir ausis užpustyti? Tada neabejotinai pavyktų ramiai pakirmyt, užuot *salat al džiumą* (arab. „penktadienio malda“) su visa Hurgados musulmonų bendruomene poteriavus lovoj nuo septynių ryto. Žinoma, man nesunku kniūbsčiomis pasivertus snūduriuoti, bet tas triukšmas... stačiai nepakeliamas miegant!

„Ar tave krikščioniškos pamaldos geriau kaip lopšinė migdo?“ – pro duris kyštelėjusi galvą kandžiai suurzgia surizusi Mila. „Krikščioniškos? – išpučiu akis, paskui ausis. – O ko jiems čia panižo penktadienį ir dar nuo septynių?..“ – „Nuo šešių“, – pataiso Mila. Nubraukusios nuo durų smėlį išlendam į balkoną. Namas priešais mūsiškį, – tik ranką ištiesk ir galėtum ant altoriaus žvakes degioti, jei ne nuolat užtrenktos langinės, – pasirodo, yra koptų bažnyčia! Kieme apačioje minios vaikų ir vienplaukių egiptiečių moterų – eilinis penktadienis Egipte primena labai neeilinį sekmadienį Lietuvoje. O čia tai bent, – nušvintu. Toks neiprastas akiai tas egiptietiškas „plikumas“, ir dar tiek daug jo vienoj vietoj, kad imu varžytis ir dėl savęs, ir dėl jų kartu! Žvilgtelėju į Milą – paraudusios akys ir numiegotas kairysis skruostas vis dar liudija prarasto ryto nuotaikas. „Mila, kokią čia keistą makiažą šiandien pasidarei?“ – noriu šyptelti, bet tik pasisuku atgal į kambarį.

„Miiiila, eisi su manim į bažnyčią?“ Mila kaip niūrioji Kasandra griežtai papurto galvą.

SIGITAS GEDA

Dainos, kurių išmokė motina

2007 metai

Glindos

Tik šiandien perskaičiau, kad glinda yra utėlės kiaušinėlis. Jų būdavo mūsų vaikiškose galvelėse. Po karo. Ne veltui motina sakydavo:

– Duok galvą, pažiūrėsiu, ar nėra glindų...

Prispaudžia galvą sau prie pilvo ir žarsto plaukus... Tos glindos būdavo nelyginant maži gelsvi grūdeliai, kruopelytės, odos nuoplaišos.

Neseniai perskaičiau ir La Fontaine'o pasakėčią apie Glindos (Utėlės) pokalbį su Drambliu... Gaila, nemačiau liet. vertimo. O reikėtų. Pamokanti istorija Drambliui, o ir žmonėms su dramblialige (didumo manija).

Pagalvojimui: ar su ja nebuvo susidūręs K. Donelaitis, nes „Metuose“ mini „negimusią utėlių veislę“? Prancūzų, atbėgusių į Prūsiją, tada ten užteko. Nemanau, kad kas iš šviesesnių (o gal ir Karaliaučiuje studijuojant) nebūtų priminęs šio pasakėtininko.

P. S. Variantų galėtų būti daugybė. Aš pats pabandžiau improvizuoti.

Dramblis:

– Ei tu, glinda, pasitrauk iš kelio!

Glinda (nuolankiai):

– Gerai jau, gerai! Bet tu pasigailėsi...

(Strykt Drambliui į kiaušius.)

Dramblis (narsiai žergdamas):

– Matai! Būta ko gailėtis! Prabilo malolietka!

(Tuo metu bausis niežulys apačioj.)

– Oi, oi, oi.

Ir griūva besikasydamas į pakele, o sykiu, nelyginant iš paskos važiuosios fūros, vienas ant kito suvirsta ir visa dramblių kaimenė. Drambliai ir dramblienės.

Utėlė (išlindusi iš tos glindos):

– Mano kiaušė sakė tau nelįst prie mūsų... Matai, kas išėjo!

Skambutis iš mobiliojo

Kačą buvau priprašęs, kad nueitų pažiūrėt ir pasakyt savo nuomonę apie mūsų draugo tapybą.

– Nėra ką žiūrėt! Rusai turi posakį: „Nėr blogesnio žmogaus nei buvęs alkoholikas...“

– Bet jis dar ir dabar pageria...

– Kuinia, spekuliuoja Rimčio idėjom. Apš...t ir padegt!

– Ar tu matei? Ten Valentinas buvo. Sakė: „Ir mes ne stebuklus darom!“

– Tas suvalkietis gavo išgert ir tyli.

– Palauk, tu pusiau suvalkietis...

– Ne, aš gal pamestinukas, gal kokio vokiečio padarytas.

(Jo motina buvo Lietuvos šaulė, kapitonė.)

– Hm, eiles skaitau, kur man įdavė. Vemt norisi.

– Taip ir jo paveikslai. Džiovint, kramtyt ir vemt po gabaliuką.

Komunistuojantis jaunimas

Dabar jų ištisos grupės, grupelės. Žinia, kad jie nėra labai prorusiški, bent jau kitokie. Betgi ir trečiafrontininkai buvo kitokie, kol juos pakabino Pozdniakovas. Ne vieną jų ambasados šunys atpažindavo – nekąsdavo, kai liūdavo ir išliūdavo. Naktiniai baliai apsavainikavo 1940-aisiais.

Gruodžio 11, antradienis

Aldous Huxley

Tai jis pasirinko epigrafą iš Aristotelio savo romanui „Sala“, kurį rašė bene 20 metų: „Kurdami idealą galime vaizduotis ką tinkami, tačiau reikėtų vengti to, kas neįmanoma.“

Tokius „apynasrius“ turėtų užsidėti visi kasdienybėje, bent jau kasdienybėje. Kitaip tariant, mažiau kliedesių!

Ir vėl – paukščių gripas

Skaitydamas savo dienoraščius iš 2005 metų (dabar jie skelbiami), pamaniau: gal per daug prirašiau apie paukščių gripą? Deja, deja, po dvejų metų jis vėl priartėjo prie Lietuvos – siaubia pačius pasienius, kitaip sakant – istorinę Lietuvą Lenkijoje.

Šimtai milijonų nuostolių.

Nereikės jokio karo – didieji sukrėtimai gali ištikti ir be jo. Be Putino ir be Schröderio, be Lukašenkos ir be kinų ar pakistaniečių. Netgi be Irano, kuriuo mums grūmoja tėveliai iš Briuselio.

Streikai

Vėl streikuoja 160 mokyklų mokytojai, daugiausia Žemaitijoje. Atskaičius mokesčius, jų atlyginimas – 600 Lt per mėnesį. Žada prisidėti ir kultūros darbuotojai. 2/3 iš 14 000 skursta. Jų algos 700–800 Lt.

Pamažu gali atsitikti taip: mokytojai streikuos, mokyklose neliks mokinių, kultūros darbuotojai streikuos – kultūros nebus jokios, policija streikuos – tvarkos nebus. Tokiais atvejais kriminalinis pasaulis triumfuos.

J., kuris dalyvavo akcijoje „prieš Mėką“, sako, kad jausmas labai geras.

– Jaučiuosi pakylėtai!

– Kaip jaunas Biliūnas „Pirmutiniame streike“?

Regis, taip dėjosi apie 1905-uosius.

Apie Šekspyro vertimus

Žinau, kad niekam neįtiksiu, bet „Sonetų“ vertimai taip išklaipe originalą, kad jais pasitikėti nėra iš tolo negalima. Suičiuoti? Taip, bet antrarušė poetika. Stilistika, kuri siekia ano amžiaus trečiąjį dešimtmetį. Užkonservuota vyresniosios kartos poetų, ji laikėsi Lietuvoje ir sovietmečiu. Sonetas buvo toks! Ir nėra per žingsnį – gerą pusšimtį metų.

Jį pajudino nebent 1933–1936 metais gimusi karta.

E. H. Gombrichas

Nėra pasaulyje tautos, kuri neturi meno (tik pats žodis „menas“ neseniai pradėtas vartoti).

Svarbiausia, kad menas veiktų, darytų poveikį, būtų tam tikrą „apeigų“ dalis. Pirmiausia tas poveikis turi būti maginis. Primityvus menas nėra prastas, mes skiriamės ne meistriskumu, o idėjom.

Šiaurės Amerikos indėnai geriau negu mes stebi ir pažįsta gamtą, bet nesiekia mūsiškai suvokiamo tikroviškumo.

Daugelio senovės genčių meistriskumas, ornamentuotės rafinuotumas yra neįtikėtino lygio, ir visai netinka kalbėti apie kokią nors „aukštą technologiją“ kūryboje.

Gruodžio 12, trečiadienis

Patarlės

Rusų: „Nėra blogesnio žmogaus nei buvęs alkoholikas.“ (Nereikia užmiršti, kad Rusijoje geriantis žmogus yra norma, tai iškritęs iš konteksto – nenormalus.)

Lietuvių: „Aš savo bačką išgėriau.“

Mačiau daug metusių gerti arba savo bačką išgėrusių. Jie visi buvo skirtingi. Visos patarlės siekia formulės, apibendrinimo, standarto. Vidurkio.

Atšilimo pasekmės

Šį ryt išgirdau, kad tai gresia sausromis, badu ir potvyniais.

Bejėgiškumo kultūra

Ta kultūra, kuri vyravo ir vyruoja mūsų pakraščiuos, dažnai būdavo įvardinama kaip mirties kultūra. Tai tiesa, bet šiuolaikinis pasaulis gimdo jos tąsą – bejėgis sociumas, bejėgės masės, bejėgis individas... Jam lieka mirti arba maištauti.

Iš esmės tai beveik tas pats.

Kūdikų langeliai

Šis dalykas kitaip dar vadinamas gyvybės langeliais. Moteris, nenorinti gimdyti, gimdo anonimiškai, t. y. yra ligoninės (ar namai), kur moteris, ketinanti atsakyti vaiko, eina į tą skyrių. Pagimdo, išeina, turi dar 8 mėnesių teisę apsigalvoti... Ypač veikli ši sistema Vokietijoje. Taip per metus išgelbstami apie 300 vaikų gyvybių.

Kvapai

Nuo Descartes'o laikų Europa gyvena protu, o uoslė ir kvapai nustumti į periferiją. Dabar jau kvapais susidomėta

labai rimtai. Kūno kvapai, pavyzdžiui, pasako daugiau negu aromatizuota erdvė ir žmogus. Žmogus netgi turi smegenis, į kurias nukeliauja kvapai, žadina prisiminimus ir vaizduotę. Uoslė ir kvapas yra buvę viena.

Beje, Napoleonas, žinodamas, kada grįš į namus, rašydavo Žozefinai, kad „savaitę nesipraustų“.

Žmogaus pokalbis su šešėliais

Vyras sustojo prie upės tamsoje. Gatvės žibintai ir langų šviesos metė atspindžius. Vanduo sruvo ir šešėliavo.

Vyras aiškiai išskyrė bent penketą šešėlių, norinčių su juo pasikalbėti. O gal jis pats to norėjo?

Vyras:

– Kam jūs mane palikote?

I šešėlis (moters):

– Aš miriau, nes turėjau piktybinį auglį.

II šešėlis (vyro):

– Aš pasitraukiau, nes jinai mirė.

III šešėlis (moters):

– Aš norėjau, kad tu atsakytum už jos mirtį.

IV šešėlis (vyro):

– Mane nužudė, kad neliudyčiau tavo naudai.

V šešėlis (šuns):

– Aš pasitraukiau, mane kamavo senatvė, tu buvai mano šeimininkas, bet man buvo sunku su tavim.

Patarlės

Rusų: „Kol žaibas (Perkūnas) netrenks, muzikas neperšizėgnos.“

Dabar rimti žmonės mano, kad mūsų krašte kas nors gali pasikeisti tik po didelio sukrėtimo.

Iš Ekleziasto

12, 5:

(...) kai migdolas pražysta, o žiogas vos bepasivelka...

Vaistai

Juos kažkas vis išmeta su šiukšlėmis. „Carsil“. Man regis, nuo apsinuodijimų? Reik patikrinti.

Maču Pikču

Didžiulis akmeninis miestas Andų viršukalnėse. Neva „arčiausia saulės“. Civilizacija, žlugusi prieš 500 metų. In-kai – Saulės vaikai. Tobula akmeninė architektūra. Iš jų mums atėjo bulvės, pomidorai ir kukurūzai.

Posakiai (tariamai Aleksandro Makedoniečio)

– Aukštai iškyla tik tai, kurie niekad nesigaili, ką padarė...

Inkų instrumentas

Muzikos instrumentas, padarytas iš vėžlio kiauto. Savaimė kyla noras tokį išbandyti... O gal pavyktų?

Iš senovinės Rusijos

Valstietis su žmona klampoja per purvus. Juos pasiveja totorius ant žirgo ir sako: „Valstiet, noriu išdulkinti tavo bobą!“ Valstietis: „Gerai.“ Totorius: „Bet turėsi palaikyti mano kiaušius.“ Valstietis: „Gerai.“ Po visko žmona vos neverkia, o valstietis juokiasi. „Ko juokiesi?“ – klausia žmona. Valstietis: „O, aš jo kiaušius ir nepalaikiau!“

Be reikalo pamiršta

Kas kitur gyventi išėjo – išėjūnai (LKŽ). O mes – čia emigrantai, čia iševiviai... Į išėjūnų vietas ateina atėjūnai.

Gerai pasakyta

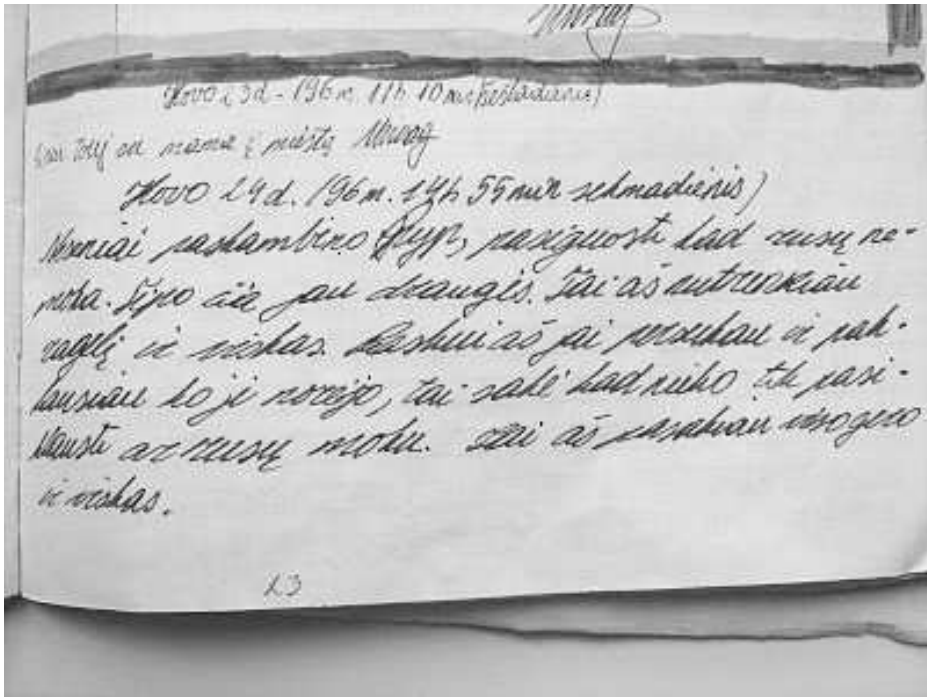
Žmogui, nežinančiam savo tautos istorijos, istorija prasideda nuo jo bobutės.

Iš nuogirdų

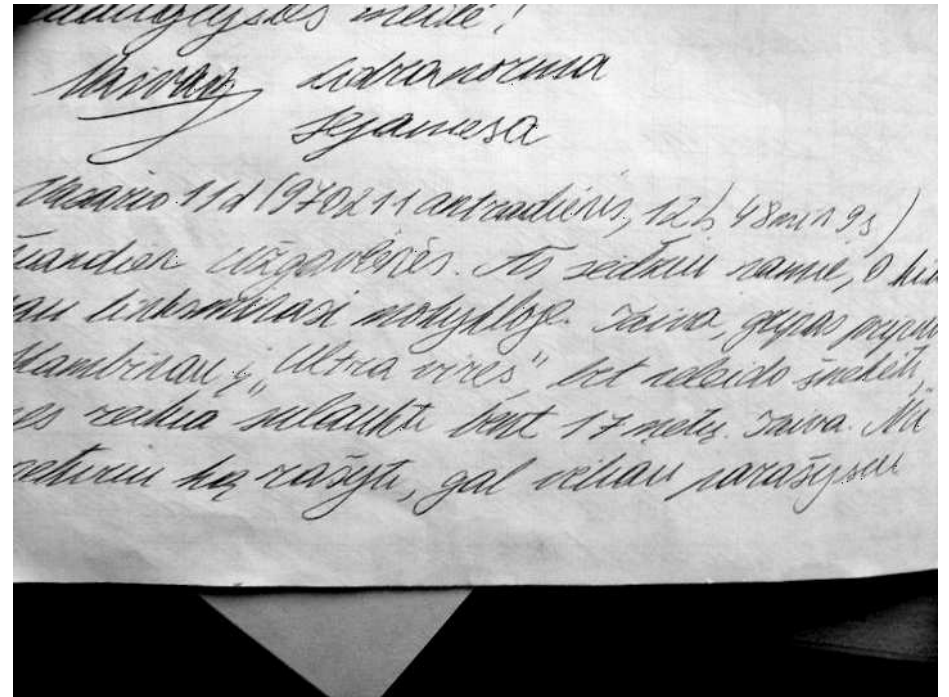
Nieko žmonės taip neapkenčia, kaip meilės tų, kurių neapkenčia.

(Kiek čia tiesos.)

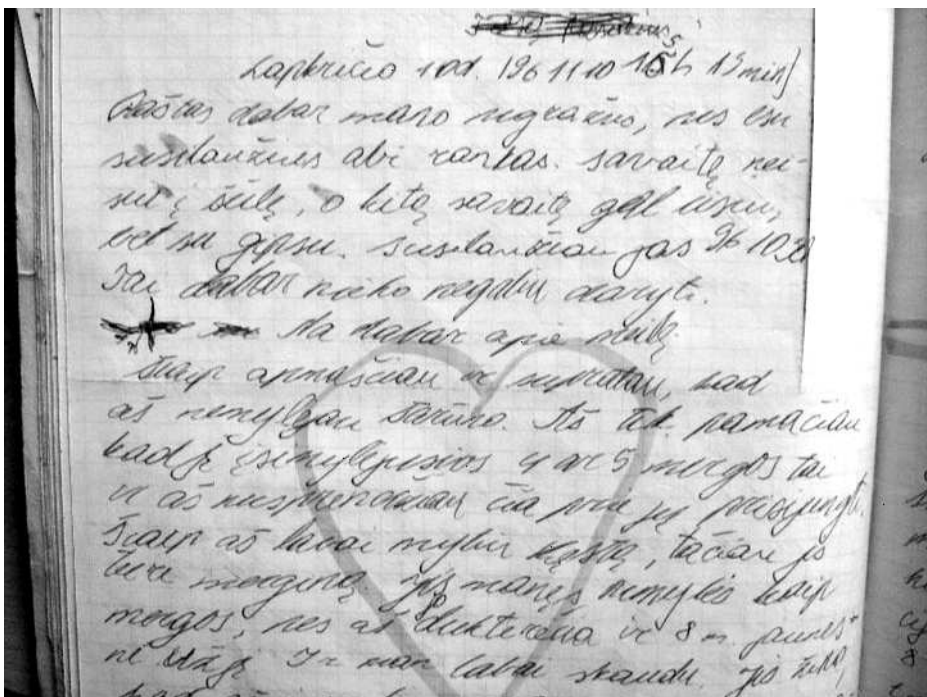
Vaivos dienoraščiai

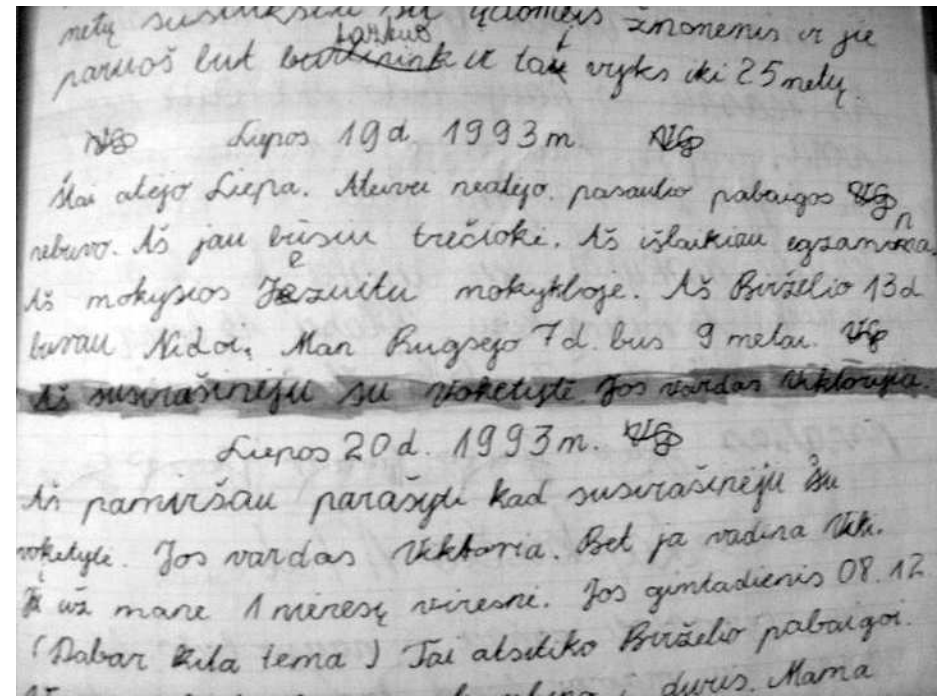
Taip pykau ant Kotrynos, kad jos vardą bjauru buvo tarti – ją čia įvardinu kaip „Pyp“.

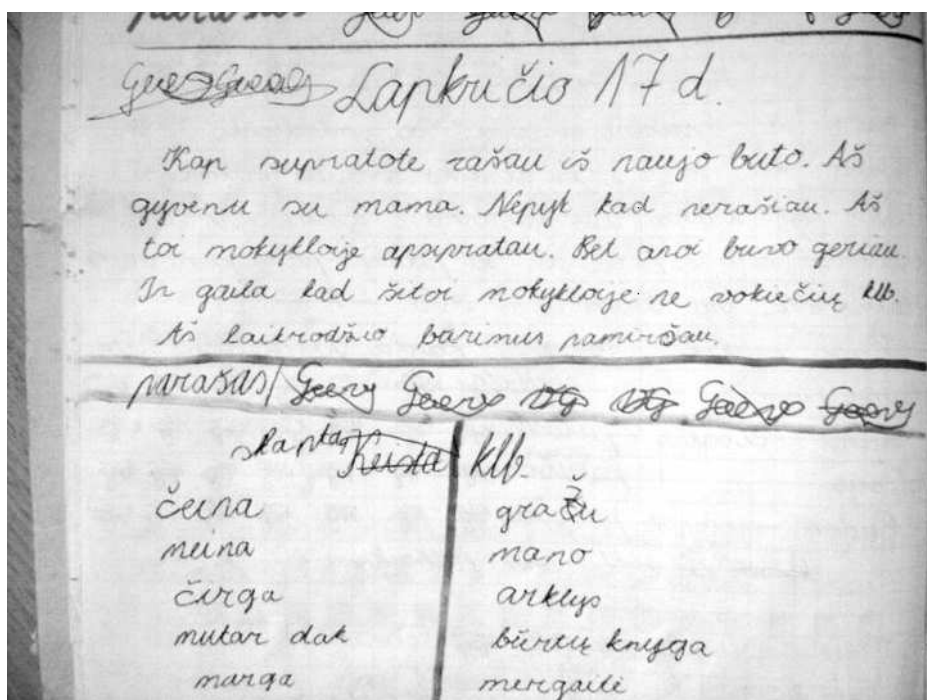
Pamenu, kad norėjau per radijo stotį papasakoti apie stebuklingą bulvę, tačiau buvau išvadinta mažvaikė – liepė sulaukti 17 m.

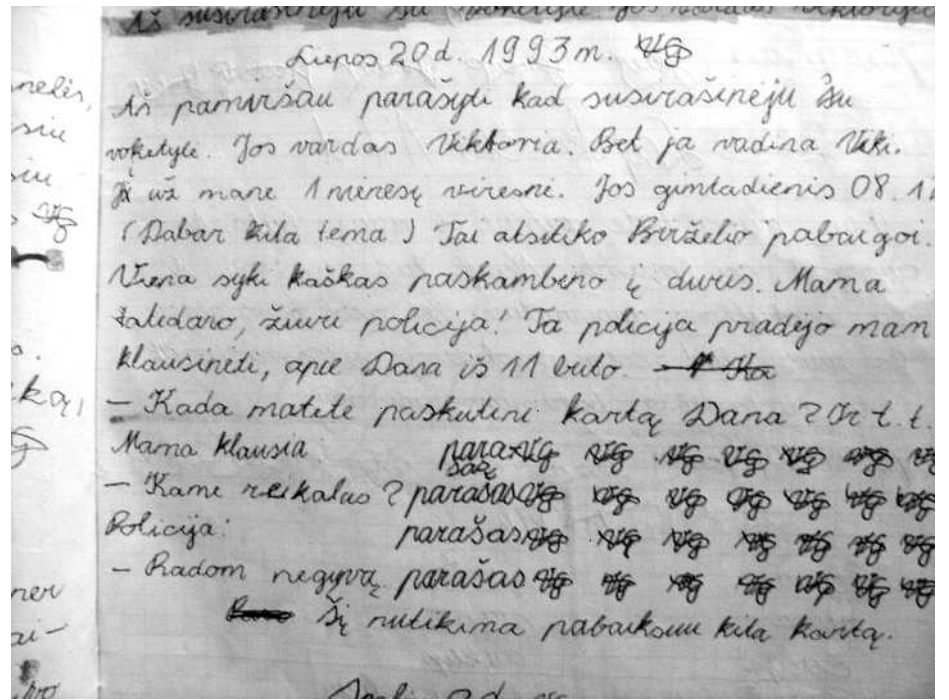
Minėtasis Š. tikrai mano gyvenime neturėjo jokios reikšmės – pasidaviau masinei psichozei, nors širdy kiti dalykai vyko. Abi rankas susilaužiau iš karto, tačiau su gipsais greitai susigyvenau – keliavau į Trakus, išsigudrinau rašyti.

Labai laukiau ateivių ir pasaulio pabaigos (tačiau jie neatėjo). Laukdama labai džiaugiausi, kad susirašinėju su vokietyte Viki.

Taip, labai gedėjau vokiečių kalbos. Labai šlykšti man ta anglų buvo. Nuomonė apie kalbas nepasikeitė iki šių dienų.

Nutikimą nutraukiau kulminaciniu momentu, nes labai paskaudu rankas. Baisiai privargau, kol aprašiau situaciją. Dana – mūsų kaimynė. Ją nudurtą rado rūsyje. Nužudė jos sutuoktinis Ryčka – gyveno už sienos, laiptinėje visada pakalbindavo.

NERIJUS CIBULSKAS

Visa, kas geriausia

*Štai ji, tavo nepamainoma deguonies lazdelė,
kurios ieško, atrodo, kadaise užsimiršusios
rankos. Tamsrudis prietemos cinamonas
bemat sušyla atsiskyrusio žibinto šviesoje.*

*Tikrai, dabar ne žiema, bet žvilgsnis
smulkina į skiautes įsivaizduojamą
jos sniegą, uždaro ledo galerijas. Paširdžius
slegia šalta atributika. Vieni minusai, galvoju.*

*Taip tyrinėju sodrią žariją, kuri lieka po tavojo
įkvėpimo. Karštu lašu ji krinta
ant stalo pakraščio, laikinai
nušviesdama negarbingų žaidimų areną.*

*Man pasirodė, kad likęs pasaulis stebi
mane, eina laikydamas tuščius kumščius
iškėlęs į vasaros dangų ir nežymiai tiksi.
Nejaugi valandos traukiasi į plusą?*

*Kol tu kvėpuoji šiuo sutirštėjusiu oru,
balsų atspalviais ir tolimomis erdvėmis,
mąstau apie staiga dingusią prietemą:
naktis į mus sudėjo visa, kas geriausia.*

Projekcija

*keikėsi, o po to kalbėjo, neva Jesenino
žodžiai žiodė šiaip jau tylią
ir mąslių burną, virš taurės briaunų
bėginėjo už to tylėjimo
vis klumpanti muzika, išardyta
ir vėl suklijuota džiazinė mozaika.*

*tai nuogirdos, kurių jau neprisiveja
net ir mano fuksiškos atmintys,
leidžiasi tais pačiais mediniais
laiptais, į patį nebaisiausią pragarą:
pamažu atsiveria nebesamos durys,
kai įstatai susapnuotą rankeną.*

*nepraleisk: kažkas nusineša valandinį
suvokimą, visus porinimus iš gausybės,
iš rago, kuris taip ir lieka
nulaužtas, nors auksinis, bevertis
ir todėl visai nesprangus,
vienas gurkšnis.*

Pietų ritmai

III

*Kiek gali išgerti vieno klajoklio žvilgsnis?
Žengiau į žalsvo smėlio aikštę
klausdamas, debesijos totemų
paradas neatsiliko ir mane sekė.*

*Tarsi buvau uždarytas neaprėpiamo
pusiaunakčio vyzdyje, plukdomas jo ašarų
kanalais iš pilko akmens
miesto. Tolau ir niekas nesulaikė.*

*Sunkios minčių gondolos artėjo į šviesą,
tirpo minkštame jos prieglobstyje. Tada
beliko pažvelgti į ką nors banalaus:
miražas įsitempė ir nenusitaikęs šovė*

į patį tikriausią mano nebuvimo įrodymą.

Etuz

Taurimos Bunkutės nuotrauka

Fort Europa

III

*Štilis. Sako, tokios kelionės baigiasi liūdnei,
net jei neturi skatiko arba kojinių – negaliojantys frankai.
Dar sako, kad vienam ten – nesibaigiantys limbai,
kuriuos turi pereiti sukandęs
savo jaunus, išorėj nematomus baimių dantis.
Kad tik neištrupėtų į visiems regimą pasaulį. Nerastum,
kas paskui stropiai surinktų, trisdešimt du, su visais
protiniais.*

*Žinau daug. Ir ką jie sako, ir ką dar ne
kartą rimtai sakys. Lyg tai būtų pirmas ir paskutinis
įniršis prieš mano rengiamą sukilimą.*

Apologija

*Jeigu Poe turi varną, o Geda varnėną,
aš turiu kovarnį, vientisą lydinį
aiškiausios pavasario nakties.*

*Paukštišką padarą, bėgiojantį
pačiomis mano rašmenų viršūnėmis.
Jis nevirs baimę reiškiančiu simboliu,*

*netaps, kaip buvo pasakyta, žodžiu.
Nors pats kaip švino litera, snapu
įsikimbanti į kovo sniegą, kuris netirpsta.*

*Jeigu Tranströmeris kviečiasi šarką
savo poezijos burtais, aš kviečiu
susigūžusį paribio pranašą.*

*Dangau, koks tu vis dėlto lėtas.
Skaitai iš minkštų foliantų vėją,
skubi paskui vieną pasprukusį tašką.*

*Tai iš prietemų išlankstytas paukštis
be savo giesmių giesmės,
be sparnų, kuriais pagaliau patikėtų.*

JOSIP OSTI

Josipas Osti (g. 1945) – Sarajeve gimęs poetas, eseistas, redaktorius ir vertėjas. Karui Bosnijoje įsisiutėjęs, išvyko į Slovėniją. Pakeitęs gyvenamąją vietą, jis pakeitė ir kalbą – naujausios rašytojo knygos išleistos slovėniškai. Nors rašo jis kartais bosniškai, kartais slovėniškai, pats verčia iš vienos kalbos į kitą, neprarasdamas tikslumo ir ironijos. Eilėraščių verčiau iš slovėnų kalbos, į kurią jį išvertė pats autorius.

Vertėja

*iš didžiulio liūdesio juokėmės
garsiau nei kada nors, arba
tik atvirukuose liublianica
žalia ir gili*

*vieną dieną tau paskambino vyras
kad tikrai tikrai
ten ir ten
tada ir tada
dėl tavęs
šoks į liublianica*

*tu paskambinai man
ir kartu skubėjom jį traukt iš vandens*

*kitą dieną tau paskambinau aš
kad tikrai tikrai
ten ir ten
tada ir tada
dėl tavęs
šoksi į liublianica*

*tu paskambinai vyrui
ir kartu skubėjot mane traukt iš vandens*

*trečią dieną paskambinai vyrui ir man
kad tikrai tikrai
ten ir ten
tada ir tada
dėl mūsų
šoksi į liublianica*

*mudu paskambinom viens kitam
ir kartu skubėjom tave traukt iš vandens*

*ir šitai kartojosi
diena iš dienos*

*tuo pačiu laiku
toj pačioj vietoj
jau ir savo publiką turėjom*

*kad plojimū ir švilpesio išvengtume
kartu sėdėjom terasoje prie liublianicos
gėrėme
viens už kito sveikatą
saulėj džūvo drabužiai
o mes ilgai ir garsiai kvatojom*

*greitai ir legendom tapom
nors liublianica yra sekli
ir seniai jau nieks joj nenuskendo*

Vertė Kristina Tamulevičiūtė

Bobas Brecheris: „Laimėti svarbu sporte, ne gyvenime“

Bobas Brecheris – Sent Andruso universiteto Didžiojoje Britanijoje filosofijos profesorius. Iš pradžių domėjęs religija, vėliau pasirinko politinę ir moralės filosofiją. B. Brecheris įkūrė Taikomosios filosofijos, politikos ir etikos centrą, pradėjo leisti žurnalą „Res Publica“ ir parašė knygą „Torture and the Ticking Bomb“ („Kankinimas ir tikinti bomba“). B. Brecheris dalyvavo Vilniuje vykusioje Tarptautinės makintairiškujų tyrinėjimų draugijos kasmetinėje konferencijoje.

– Knygoje „Kankinimas ir tikinti bomba“ diskutuojate su kankinimų šalininkais, nagrinėdamas jų argumentus. Kaip pavyzdį imate įsivaizduojamą situaciją, kai pagaunamas teroristas, žinantis, kur padėta bomba. Laiku nesunkinama bomba gali pražudyti tūkstančius gyvybių. Knygoje pateikiate argumentų prieš teroristo kankinimą. Ar tai reiškia, kad nesate utilitarinio požiūrio šalininkas?

– Teisingai – aš nesu utilitaristas, tačiau knygoje vartoju pačių utilitaristų terminus. Tai darau tam, kad parodyčiau – kankinti yra neteisinga, kad ir kokia būtų situacija, kad ir kokiais terminais kalbėtume. Įrodyti, kad kankinimai nepriimtini, įmanoma ir kalbant Kanto terminais, tačiau tuomet skaitytojai manys: „Jei Kantas taip galvoja, juo blogiau jam.“ Šiaip ar taip, daugumos žmonių moralinė pozicija iš esmės yra utilitarinė.

– Taigi nemanote, kad utilitarizmas (kuo daugiau žmonių gauna kuo daugiau naudos) turėtų būti pagrindinis viešosios erdvės principas?

– Žinoma, neturėtų. Veikiau priešingai: viena iš didžiųjų šiųdienės politikos problemų ir yra ta, kad viešosios erdvės veikėjai – ypač neoliberalai – mano, jog tikslas pateisina priemones. Tačiau taip nėra.

– Kaip apibūdintumėte spaudos padėtį Didžiojoje Britanijoje? Ar tenai aiški skirtis tarp bulvarinių ir rimtųjų leidinių?

– Tokios skirties būta, deja, ji jau beveik išnyko. Pavyzdžiui, laikraščio „Sun“ (bulvarinė spauda) ir laikraščio „The Times“ (rimtesnioji spauda) savininkas tas pats – Rupertas Murdochas. Dar liūdniau, kad „rimtieji leidiniai“

dažniausiai tėra ta pati geltonoji spauda, tiesiog turinti aiškesnę požiūrį. Žinoma, yra keletas nepriklausomų žurnalistų, tačiau apskritai padėtis nekokia: yra daug mažiau leidinių negu prieš trisdešimt metų, ir tie patys tetrokšta uždirbti kuo daugiau pinigų bei kvailinti skaitytojus.

– Lietuvoje taip pat dauguma žiniasklaidos priemonių priklausoma verslo kompanijoms, neretai žiniasklaida esti šališka. Ar komerciniai žiniasklaidos interesai klaidina auditoriją, ar yra viso labo „natūraliosios atrankos“ produktas (jei skaitytojas nori, gali pasirinkti kitą laikraštį)?

– Ši mintis man atrodo absurdiška: negali pasirinkti to, ko nėra. Taip pat manau, kad natūraliosios atrankos teorija per dažnai būna taikoma politinei ir ekonominei propagandai.

– Intelektualios žiniasklaidos paskirtis – mokyti, šviesti mases?

– Iš esmės – taip. Rimtoji žiniasklaida egzistuoja todėl, kad tai, ką ji kalba, yra svarbu. Tiksliai informacija, pasaulio įvykių analizė – tai ir yra švietimas, panašus į tą, kurį gauname mokykloje.

Todėl ketinimas privatizuoti BBC yra itin pavojingas. Valstybinio kanalo idėja kabo ant plauko. Žiniasklaidai, kuri moko, gresia pavojus tapti propagandos įrankiu.

– Žurnalistai dažnai kaltinami kišimusi į asmeninį gyvenimą. Toks jų elgesys gali būti laikomas netinkamu, nebent dalykas, kurį žurnalistas siekia sužinoti, yra svarbus visuomenei. Tačiau sunku atskirti, ką visuomenei žinoti būtina, o kas yra paprasčiausias smalsumas. Kaip manote, ar yra taisyklės, kuriomis žurnalistas galėtų vadovautis?

– Privatumas – slidus reikalas. Tam tikromis aplinkybėmis gali būti visiškai nesvarbu, su kuo miega politikas. Sąžiningų politikų – jei tokių yra – asmeninis gyvenimas neturėtų mūsų dominti. Tačiau jei politikas yra veidmainis, – pavyzdžiui, vedęs vyras, kuris viešojoje erdvėje gina šeimos vertybes, o pats yra neištikimas žmonai, – manau, visuomenė turi teisę tai žinoti.

O jei kalbėsime apie tų vargšų, kuriuos vadiname „įžymybėmis“, asmeninius gyvenimus – man jų visiškai negaila. Buvimo įžymybe esmė ir yra viešai rodyti tai, kas turėtų būti palikta privatu.

Ir vis dėlto aš nemanau, kad etikos kodeksai gali padėti žurnalistams labiau, negu jie padeda gydytojams, mokytojams, teisėjams... Paprastai tokie etikos kodeksai saugo šių profesijų atstovus nuo visuomenės, o ne atvirkščiai. Morališkus sprendimus turime priimti kaip žmonės, o ne kaip tam tikro socialinio vaidmens atlikėjai.

– Manote, kad moralė yra įgimta ar įgyjama?

– Nežinau, ar moralė yra įgimta – bet juk ne tai svarbiausia. Pavyzdžiui, ar žmogui įgimta būti žiauriam, godžiam, brutaliu? Jei taip, tai tuo blogiau tiems, kurie visuomet elgiasi pagal savo prigimtį. O kas čia baisaus, jeigu altruizmas, supratingumas, gerumas nėra įgimti? Manau, neturėtume būti prigimties vergai.

– Kaip išmokstama būti geresniam?

– Taip pat kaip išmokstama būti blogesniam. Istorija mus išmokė – o psichologiniai eksperimentai patvirtino – kad paprasti žmonės ima daryti baisius dalykus tada, kai tampa nežmoniškų struktūrų dalimi. Štai kodėl politika yra be galo svarbi. Juk tai – socialiniai santykiai.

Galime pažymėti, kad neoliberalizmas sukuria godžius, egoistiškus žmones. Bendruomeniškoje politinėje struktūroje gyvenantys žmonės būtų visiškai kitokie.

– Ką turite galvoje sakydamas „bendruomeniška politinė struktūra“?

– Tai tokia aplinka, kurios pagrindinė sąlyga – suprati, kad žmonės yra linkę bendrauti. Jie gali ir privalo dirbti drauge, derintis vieni prie kitų. Visai kitaip yra neoliberalioje struktūroje, kurios pagrindinė prielaida – žmonių laikymas konkurencingais padarais, tokiais, kurie gali ką nors nuveikti tik varžydamiesi vieni su kitais. Laimėti svarbu sporte, bet ne gyvenime.

– Ar bendruomeniškas visuomenės modelis – geriausias, kokį šiuo metu įmanoma sugalvoti?

– Taip, aš taip manau. Tačiau tuo ir vėl nieko nenoriu pasakyti apie žmogaus prigimtį: tai sistema kuria žmones.

Kalbėjosi Miglė Anušauskaitė

Rousseau.lt

Kalbėjimo apie kultūrą 1933-iaisiais galimybė išreikšta vokiečių dramaturgo Hannso Johsto pjesės „Schlageteris“ sparnuota fraze: „Kai išgirstu kalbant apie kultūrą... aš nuleidžiu savo brauningo saugiklį!“ 1949-iaisiais ši intelektualams itin nepalanki mintis inkarnavosi jau į kito vokiečio – Theodoro Adorno – ištarą: „Rašyti poeziją po Aušvico yra žiauru.“ O po Rugsėjo 11-osios? Kalbėti apie kultūrą, kaip ir apie jos sąlygą – edukaciją, nebūtina – ji yra arba jos nėra.

Kalbėjimas apie bendruosius reikalus, jei nesigilini į kalbančiųjų prielaidas, atrodo kaip kalbėjimo vėjams iš savų varpinių kakofonija. Apie kalbančiojo prielaidas spėjame iš to, kaip jis kalba. Mano kalbėjimo motyvas yra kažkur gilumoje, visų galimų sąvokos „edukacija“ reikšmių – (iš)auginimas, (iš)auklėjimas, (iš)lavinimas, (iš)ugdymas ir t. t. – sangrūdoje girdimas vaiko balsas. Tikslas – priartinti žodį prie tikrovės.

Lietuviškoji edukacijos problematika išskleista buvusio švietimo ir kultūros ministro Dariaus Kuolio pranešime „Mokykla ir laisvė“, vasaros pabaigoje skaitytame Meilės Lukšienės skaitymuose. Priminęs, kad panašiu klausimu į Jeaną Jacques'ą Rousseau jau „gyvai“ kreipėsi LDK virtuvininkas Mykolas Vielhorskis, prelegentas užuovėjos nuo tamsiųjų dabarties gaivalų ieško jau didžiojo švietėjo raštuose.

„Kaip ugdyti kraštui ištikimus piliečius, jei valstybėje leidžiama įsigalėti korupcijai, žeminti žmogaus orumą, paminti asmens teises ir laisves. Šizofreniškas būvis, kai vaikas mokykloje mokomas demokratijos ir pilietiškojo pagirdinimo, o už mokyklos lango mato labai iškreiptus demokratinis santykius, pakerta dabartinę mūsų edukacinę programą. Mes nesąmoningai ugdome jaunimą emigracijai.“ Kad sugedusios Lietuvos vaizdas būtų išsamesnis, pridėkime dar tvirkinančią suaugusiųjų elektroninę ir bulvarinę žiniasklaidą – pirmąsias „lytinio švietimo“ pamokas. Išėjimui Kuolys laiko seną Rousseau patarimą: visos švietimo pastangos ugdyti laisvą tautą bus bergždžios, jeigu nebus deramai sutvarkytas pačios valstybės gyvenimas.

Kam išeitis, o kam uždaras ratas. Pagal Rousseau-Kuolio logiką, vaikų neišauklėsi, kol neišauklėti suaugusieji. Taip politikas tampa suaugusiųjų Auklėtoju. Anot totalitarizmo žinovės Hanah Arendt, būtent Rousseau, faktiškai padariusio įtaką ir Šviečiamajam idealui, dėka auklėjimas tapo politikos instrumentu, o pati politinė veikla buvo suvokta kaip auklėjimo forma. Bet auklėjimas negali atlikti jokio vaidmens politikoje, nes politikoje mes visada turime reikalą su tais, kurie jau išauklėti.

Vienas dalykas yra pakilų patriarchalinį Rousseau diskursą („Moterys, jūsų tikrasis pašaukimas yra būti namuose su vaikais!“) analizuoti to meto kontekste (net patiriant tam tikrą hermetišką malonumą – kaip smagu būti vyru!). Kitas dalykas – priimti jį už gryną pinigą ir bandyti juo programuoti XXI amžiaus vaikų ir suaugusiųjų smegenis. Neįsąmoninę savojo antifeministinio diskurso, edukatoriai lieka virti savose „švietimo politikos darymo“ sultyse. Tačiau ir Rousseau laikais, ir XXI amžiuje edukacija Lietuvoje kaip buvo, taip ir lieka moterų rankose: jos ir įvesdina mus į šį pasaulį, ir darželiuose su mumis būna, ir mokyklose (šiuo metu jose sudaro 87 proc.), kol patys sūbręstame pradėti kitą gyvybę; o Europos Sąjungos gend *gender mainstream* „vėžys“, lietuviškus oželius išstūmęs anapus tvoros, ramiai sau pasiūpėdamas gražia tautinio genofondo rūtų darželį.

Tikrovė anapus edukacinių programų kabinetų langų tikrai baisi, o ypač Lietuvai gyvybiškai svarbi kalbinė tikrovė. Po mokyklas pavažinėjęs Liudvikas Jakimavičius pastebėjo liūdną slinkį: mokinys nebemoka rišliai pasakoti. Mokinys, matyt, iš tikrųjų jau nebežino – ar jo kalba yra bendrinė lietuvių ar kultinio „Zero“ kalba, todėl ir mikčioja gerbiamo rašytojo akivaizdoje. Pasiklausiusiam lietuvių šnekų už mokyklos vartų Maironiu nulinėtų ausys. Pirmą kartą per 62 metus Šiaulių universitetas nesurinko lietuvių filologijos kurso. Kaip manote, ką Šiaulių jaunimas veikė rugsėjo 1-ąją? Traukė į tūsq „We Hate School“ klube Vasario 16-osios gatvėje.

Tautinio švietimo idealo žlugimas – tikra tragedija, bet,

ko gero, tai ir yra tikroji „švietimo reforma“ – tiktai vykstanti „iš apačios“, anapus švietimo koncepcijas kurpiančių ir jomis virš vaikų galvų su politiniais oponentais besišpaugojančių politinių švietėjų kabinetų langų. Gal tikrai jau laikas atverti tuos langus ir pažvelgti tikrovei į akis: vaiko ašara skaidresnė už šviesiausią mintį ir didesnė už didžiausią metanaratyva. Gal bergždžias bendros tautinės edukacinės programos paieškas ir skundus dėl jos ir „tikrovės“ neatitikimo prasmingiau būtų pakeisti „darbu vietose“, pasitelkiant dinamišką tarpdisciplininių diskursą, įtraukiant vietinius dialektus ir sociolektus.

Gal bent viena ausimi vertėtų išgirsti ir Ivano Ilicho samprotavimus, kad laikas jau būtų visuomenę „išmokyklinti“: „Iš esmės mokymasis yra tokia žmogaus veikla, kuriai mažiausiai reikia kitų žmonių manipuliacijos. Mokymasis dažniausiai yra anaipol ne mokymo rezultatas. Tai veikiau nevaržomo buvimo prasmingoje aplinkoje pasekmė. Didžiausia dalis žmonių geriausiai išmoka ko nors „būdami su tuo“, o mokykla juk verčia juos tapatinti savo asmeninį ir kognityvinį lavėjimą su apgalvotu planavimu ir manipuliacija.“ Nesmerktinas ir instinktyvus jaunimo pasipriešinimas edukaciniam-tautiniam indoktrinavimui: „Kai jaunuomenė leidžiasi, kad jos vaizduotė būtų formuojama programuoto mokymo, ji patenka į institucinio planavimo sukurtas įvairiausias plauko sąlygas.“

Pasibaisėtina Lietuvos savizudybių ar emigracijos statistika užmėtoma prevencijos ir edukacijos programomis. Tačiau nėra bendrų, visiems pritaikomų priežasčių, žmonės – ne avinų banda. Kiekvienu atveju turime skirtingas priežastis, skirtingus gyvenimus. Todėl reikalinga į situaciją įeinanti ir į ją iš vidaus žvelgianti mikroistorija, mikrosociologija, mikropsichologija ir mikroedukacija. O su vaiku reikia būti, būti jam pavyzdžiu; artimas buvimas su juo ir yra tikrasis mokymas, tikroji perdava, nes vyksta ir tarp žodžių, ir mintimis, ir akimis, su šiluma.

VYTAUTAS KINČINAITIS

Pelenų romanas

Georgi Gospodinov. *Natūralus romanas*. Iš bulgarų k. vertė Gintarė Kubilickaitė. V.: „Baltų lankų“ leidyba, 2010. 144 p.

Ant asmeninės peleninės išgraviruoto užrašo „Viskas yra pelenai“ metaforiškumas giliai sukrėtė romano pagrindinį veikėją trisdešimtmetį rašytoją tokiu pat vardu ir tokio pat amžiaus kaip ir romano autorius. Ir atvėrė akis į daug ką. Be kita ko, ir į postmodernią situaciją. Ir į šį savireferentišką romaną su jo it pelenų dulkelės pabirusiais skyreliais – gražų savo pilku paprastumu ir kvepiantį laikinumo dūmais.

Taip šiek tiek skeptiškai apie šiuolaikinę literatūrą rašo gan jaunas rašytojas (g. 1968), tos literatūros kanonų suformuotas, savo debiutiniame romane, kuris Bulgarijoje pasirodė 1999 metais. Romanas ypatingas tuo, kad jo autorius dar paiso postmodernizmo kanonų (taigi yra propostmodernus), nors, kita vertus, jau suvokia, kad tie kanonai nebetinka pakitusiam pasauliui aprašyti (yra antipostmodernus). Galbūt dėl šio iškalbingo dvejojimo „Natūralus romanas“ greit sulaukė tarptautinio pripažinimo ir pokomunistinės Bulgarijos rašytojui tapo bilietu į europinės ar net pasaulinės literatūros traukinį. Užsienio kritikai Georgi Gospodinovą dabar vertina kaip „patį nebulgariškiausią bulgarų rašytoją“, jis verčiamas į kitas kalbas, kviečiamas į tarptautinius literatūros renginius.

„Natūralus romanas“ ypatingas tuo, kad tai netipiškai postmodernus tekstas, apie šiuolaikinę literatūrą sakantis tai, ko nesakė ankstesni Vakarų rašytojai – šiuolaikinio romano meno apologetai. Kvestionuodamas jų literatūrinis žaidimus, Georgi Gospodinovas klausia: „Kaip įmanoma nūdien parašyti romaną, kai tragiškumas uždraustas? Kaip išvis įmanoma mintis apie romaną, kai nėra pakilumo?“ (p. 34) Ir vis dėlto kuria romaną, vis dar pagal šiuolaikinius kanonus, tačiau tokį, kuris nebūtų paprastam žmogui nesuprantamas žaidybinis eksperimentas (nors kompozicinio ir tematinio žaidybiškumo romane dar esama), bet kalbėtų apie paprastus ir rimtus dalykus. Kita vertus, negali nepastebėti, kad rašytojo siekis būti natūraliam, kaip pats viename interviu sako, būti be „pozos ir pretenzijos“, yra nuoširdus, bet ir šiek tiek artistiškas. Ypač čia kiša koją rašytojo pasirinkta žaidybinė konstravimo technika. O gal rašytojas ją sąmoningai pasirinko, kad paradoksaliai parodytų, jog taip sukonstruotame romane natūralumas ir tikroviškumas neįmanomi?

Dėmesio verta yra romano antraštė – paprasta, bet konceptualiai sudėtinga. Antraštės žodis „natūralus“ (bulg. *estestven*) yra lyg savaime suprantamas. Bet tai tariauna suprantamybė, tik trūkstanti pamatyti šio žodžio reikšmės sudėtingumą, regis, šiandien nebeįvelgiamą. Kita vertus, tai žodis, išryškinantis tą dabarties kalbinį reiškinį, kurį rašytojas apibūdina kaip pavojingesnį už gąsdinimus Apokalipse, skirtus tik dėmesiui nuo rimtų dalykų atitraukti. Tą kalbinį reiškinį jis įvardija kaip žodžių šakninės prasmės išblukimą, prie kurio, anot rašytojo, prisidėjo ir literatūriniai žaidimai, kai žodžiai, išstumę daiktus, žaidžia tik patys su savimi (p. 102). Toks prasminių svorį praradęs yra antraštės žodis „natūralus“, tarsi kelintos kartos svogūninės gėlės svogūnelis, nutolęs nuo „ankstyvo genetinio fondo“ (p. 103). Ką reiškia „natūralus“? Ką reiškia būti natūraliam? Iškelęs šiuos rimtus klausimus, plačiau rašytojas jų atvirai neaiškina, kaip neaiškina ir daug kitų dalykų, apie kuriuos tik fragmentiškai pasako šį tą svarbaus, palikdamas kai ką šifruoti ir pačiam skaitytojui.

Šiame metaromane, t. y. romane apie romano meną, rašytojas, tiesa, dar sako „Natūralaus romano“ idėją pasiskolinęs iš antikos graikų – natūrfilosofų Empedoklio, Anaksagoro, Demokrito. Tik nepriduria, kad fundamentali šaknis *natūr-* šiems filosofams skambėjo kaip graikiškas žodis *physis*, kurį jie suvokė kaip pradžių pradžią, iš kurios randasi įvairialypė būties vienovė. Tą pradžią, kaip sako rašytojas, graikai vadino įvairiai: keturiais (žemės, oro, ugnies, vandens) elementais ar Meile ir Nesantaika, kurie judėdami tuštumoje sukelia atsiradimą. Čia reikia pridurti, kad minėti žodžiai – regis, paprasti – buvo ne negyvi terminai, o filosofų sukurti metaforiški įvardijimai to, ką rašytojas vadina „kasdienybės misterija“ (p. 35). Tai ta rašytoją dominanti realybė, nuo kurios nusigręžė intelektualiniais eksperimentais užsižaidusi šiuolaikinė literatūra (plg. šiemet lietuviškai išleistą pernai mirusio serbų rašytojo Milorado Pavičiaus „Chazarų žodyną“, parašytą 1984 metais). „Natūralus romanas“ sukurtas kitaip, tarsi jau bodintis žaidimu negyvenimiškais prasmėmis. Rašytoją domina rimti kasdienybės dalykai, iš kurių savaime susidėlioja (kaip parodoma romane, mūsų laikais jau nebesusidėlioja) įvairialypė būties vienovė. Šią laikais koncepciją, gal ne visai origina-

lią, bet naujovišką, rašytojas tik glaustai išdėsto knygos pradžioje.

Kita vertus, nuo žaidimo netikroviškais vaizdiniais gal kiek per daug pabrėžtinai romane puolama prie kito kraštutinumo – realistinio bjaurumo. Taip romane tyrinėjama mūsų ir tualetų tikrovė. Bet tai nestebina ir nėra nauja. Šiuolaikinis menas daug anksčiau nei Georgi Gospodinovas išplėtė estetinio patyrimo ribas, apimdamas ir vadina mūsų bjaurių daiktų plotmę. Tad tokių objektų vaizdavimu šis romanas dar gan postmodernus (panašus pernai lietuviškai išleistas amerikiečio Samo Savage'o „Firminas“, alegorija apie žiurkiną). Bulgarų rašytojas čia vėl žaidžia dvejoją žaidimą: kritikuoja šiuolaikinį romano meną, bet naudoja jo estetinėmis priemonėmis.

Tačiau, kalbėdamas apie tuos įprastam žvilgsniui bjaurius objektus, rašytojas jais ne tiek netikroviškai žaidžia, kiek pasako kai ką paprasto ir esmingo. Antai musė ir jos egzistavimo būdas tampa metafora kalbant apie naujo pobūdžio rašytoją ir romaną. Pasak Georgi Gospodinovo, naujoviško rašytojo akis – tarsi musės akis, sudaryta iš daugybės paprastų akučių, pasaulį reginti kaip mozaiką. Kaip ir musė, naujoviškas rašytojas yra „sinantropas“, t. y. gyvena šalia žmogaus ir yra susijęs su jo šiukšlinimo veikla. Be to, kaip ir musė, rašytojas yra „skaidytojas“, tupinėja ant žmogaus paliktų šiukšlių, jas apdoroja ir paverčia naudingomis medžiagomis (p. 86–87). Dirbdamas šį darbą, rašytojas ne puoselėja jokių monumentalios amžinumo ambicijų, tik suvokia, kad kaip ir musė yra laikinas ir tas laikinumas jam patinka (p. 133).

Ir tikrai romano autorius it musė skraido po XX amžiaus pabaigos tikrovę, tupinėja ant buitinio, šeimyninio, visuomeninio gyvenimo šiukšlių, visų tų gyvenimo niekniekių, kuriuos bando apdoroti ir paversti skaitytojo dvasiai naudinga medžiaga. Štai praėjusio amžiaus paskutinis dešimmetis ir santuokinė meilė, virtusi šiukšle tada, kai romano pasakotojo žmona pastoja nuo kito vyro. Štai buities šiukšlėmis po skyrybų virtusios vestuvių nuotraukos. Štai žodžių ir pokalbių šiukšlės – pasakotoją pašiurpinę atsitiktinai nurginti žmonos kažkam telefonu ištarti žodžiai apie jį patį ar kavinėje jo išgirstas dviejų jaunų moterų pokalbis apie vienos iš jų vyrą. It musė šiame romane rašytojas skraido ir po XX amžiaus pabaigos socialinių santykių šiukšles: pvz., po komunistinę Bulgariją – mokytoja draudžia rašytojui, tuomet devynmečiui berniukui, mąstyti apie Dievą, apie kurį jis pirmąkart išgirdo iš seneliuko, sutikto per ekskursiją po Sofijos Aleksandro Neviškio šventovę (tuomet net nesuovė, ką žodis „šventovė“ reiškia).

Šios ir kitos istorijos yra tik smulkutės digresijos, besisukančios apie mozaikišką fabulą – pagrindinio veikėjo ir jo žmonos Emos skyrybų istoriją. Ši vaizduojama kaip banali, bet universali mūsų laikų patirtis: skyrybos išgyvenamos kaip netragiška ir nekankinanti procedūra, net nesuvoikiant, kaip reaguoti ir ką patirti. Rašytojas parodo, kad žmonių santykiai nebesusiklosto, nebeišsirutulioja į prasmingą būties vienovę (it staiga nutrūkstančios romano pradžios pradžia). Iš čia randasi chaotiškas nenatūralumas, būdingas šiuolaikiniam gyvenimui ir menui.

Neteisinga būtų sakyti, kad romanas yra niūriai nihilistinis. Dabartyje ir netolimoje komunistinėje praeityje rašytojas regi ir gražių dalykų. Pvz., romano pasakotojo vaikystę miestelyje, kur jis sėdėdavo trešnėje, „bulgariškajame Budos medyje“ (pasak kritikų, tai bulgariško maištingumo simbolis), valgydavo uogas, spjaudydavo kauliukus ir stebėdavo pasaulį – taip mokėsi gyvenimo išminties anapus komunistinės visuomenės marazmų. Romano pasakotojas prisimena ir gyvybingą Bulgarijos kaimą, kur žmonės dar buvo džiugūs, o pasaulis stebuklingas. Bet dabar, jau pokomunistinėje Bulgarijoje, mato, kad kaimas išnykęs, keli likę senoliai „susipykę dėl to, kas kur bus palaidotas“ (p. 121). Socrealizmo literatūros pamėgtojo objekto – kaimo – nebėra, jo išnykimas sutampa su socrealizmo nykimu.

Bet ir mūsų postmodernus amžius neįkvepia rašytojo. Jis jaučiasi pavargęs nuo laikotarpio tuštybės, galvoja apie jo pabaigą ir naujo pradžią. Ir pats bando atverti naują žiūrą į pasaulį perspektyvą. Romane randame ne vieną performuojančią išvalgą, užrašytą pagal formulę: „Manoma, kad yra taip, vis dėlto gal yra šitaip.“ Taip formuluojamos rašytojo mintys apie šiuolaikinę situaciją: manoma, kad ji verta ašarų ar juoko, bet tėra nei gaudinanti, nei juokinanti tuštuma. Pagal minėtą formulę nuo banalaus empirizmo grįžtama prie pakylėto mistiškumo. Rašytojas sako: musė laikoma pasibjaurėtinu vabzdžiu, bet gal ji yra persikūnijęs Angelas Sargas, apdorojantis žmogaus veiklos šiukšles. Tą užmirštą realybės nepaprastumą rašytojas atidengia ir kitaip: pvz., primindamas seną botanikų idėją apie natūralų laikrodį, kai laiką rodo įvairios gėlės, išsiskleidžiančios tam tikrą valandą. To mistiškumo apraiškų pasakotojas aptinka ir savo patirtyje. Pvz., trumputėje, bet pirmapradiškai tikroje meilėje, kurią pajuto portugalui Karlai atvykęs Venecijon į Europos studentų susitikimą. Patyrė tai, ko nebuvo jo vėlesnėje santuokoje, pradėjusioje irti nuo pat pradžių, apsigyvenus žmonos Emos tėvų namuose – juose nebuvo Šventosios Dvasios (šių skyrybų procesui prasidėjus jis sapnuoja kaip balandį, kuriam netyčia perrėžia kaklą, pro langą paleidęs skrieti gramofono plokštele).

Romane yra visko: ir simbolių, ir istorinių detalių, ir tragiškų ar komiškų situacijų, ir rimtų ar banalių temų, ir citatų ne tik iš literatūros šaltinių, ir aliuzijų į aukštąją ir populiariąją kultūrą. Visko tik pradžios, tik daleytytės, iš kurių radosi šis mozaikiškas ir truputį paviršutiniškas, lengvas romanas. Tačiau ir sudėtingai dvejopas: jame esama ir dirbtinoko žaidybiškumo, ir natūralaus tikroviškumo. Esama ir pranašiško kalbėjimo apie literatūrinių vertybių kaitos būtinybę.

„Natūralaus romano“ lietuviškas vertimas sklandus, jame gerai perteikiamas ramus ir kiek melancholiškas pasakojimo tonas. Vertėjai turbūt nebuvo sunku versti paprastų sintaksinių konstrukcijų sakinius – aiškų, tikslų, pernelyg nenudailintą stilių (p. 88), kaip šiame savireferentiškame romane apibūdina pats rašytojas. Lietuviško leidimo viršelis nevalgarus, su simboliškai tarsi į praeitį ir ateitį išvyniotais tualetinio popieriaus ritinėliais. Tik gal taip sukuriamas truputį suprastintas įvaizdis neprastos meninės kokybės romano, pasakojančio ne vien apie tualetus (šiai temai skirti tik trys skyreliai). Lietuviškas leidimas vertingas dėl informatyvaus vertėjos straipsnio apie Georgi Gospodinovą ir jo romaną.

Taigi šis postmodernus ir tokį romano modelį podraug demistifikuojantis antipostmodernus romanas (pastišas) kaip tik dėl tokio dvejojimo, atveriančio plačias interpretavimo galimybes, yra originalus ir vertingas. Nebebūdamas šiuolaikinės literatūros apologetu, bet mėgdžiodamas jos kanonus, jaunosios kartos bulgarų rašytojas daug svarbaus pasako apie mūsų laikotarpį, kurio pabaigos laukia. Praėjus beveik vienuolikai metų nuo „Natūralaus romano“ parašymo ir randantis vis daugiau kitokio pobūdžio romanų, įvairių autorių sukurtų jau kitokia technika, galima sakyti, kad ta pabaiga artėja – dar viena literatūros kryptis pamažėle baigia degti, virsdama pelenais. Tame žiupsnelyje pelenų bus ir tokių, kuriuos dar ilgai prisimins. Kas žino, gal ir šį romaną – nediduką literatūrinį manifestą.

DALIA ZABIELAITĖ

Lietuvos literatūros vertėjų sąjungos projektas „Metų verstinės knygos rinkimai“

Laiškas iš Australijos

Kol pas jus rugpjūtis dar stovi po medžiu, štai posmelis apie čionykštę žiemą:

*Lietus veja virveles,
Vaikšto višta.
Šalta. Nėra grūdo lest,
Vasara negrįžta.*

Taip nuo pirmos dienos birželio iki vidurio rugpjūčio. Bet dabar jinai jau neabejotinai grįžta. Žolė auga sparčiau, koralmedžiai ruošiasi žydėti. Žiemą jų šakos linguoja vėjuje nuogos, pavasarį savaitę dvi spindi raudonai – kiekvienas žiedas būna abstraktus skaisčiai raudonas paukštis. Vasarą jie žaliuoja.

Jurgis Janavičius

Aš pats

Mirus vienam po kito dviem broliams, motinai ir žmogui, o dukrai paskendus kvaišaluose, jis ilgą laiką negalėjo žiūrėti į žmones kitaip, kaip į esamus ir būsimus lavonus. Ir juo gražesnis kieno iš jų būdavo veidas, dailesnis liemuo ir grakštesnės, eiklesnės kojos, tuo šurpesnis jų laukdavo finalas. Netgi gražiausias jam pasaulyje paveikslas – motina su kūdikiu rankose – apsinešė gedulinga migla. Ir viskas klostėsi taip, kad jis ir gatvėje, ir aikštėje, ir ilgesniame ar trumpesniame kelyje arba miške dažniau susitikdavo nebe žmones, bet gyvus ir potencialius lavonus. O pasidžiaugti ar bent pasiguosti galėjo tik tuo, kad nuo jų, tų esamų ir būsimų lavonų, sklisdavo ne koks nors marinantis dvokas, o emocijas ir fantaziją kaustantis ledinis šaltis. Beje, ir to dar neužteko – kai kurie lavonai jį sustabdydavo, net už rankos paėmę sulaikydavo ir be didelių ceremonijų užkalbindavo, apiberdavo klausimais arba apipildavo tokia informacija, kuri ilgai jį išmušdavo iš vėžių. Ypač aktyvios, drąsios ir agresyvios būdavo jau kiek pagyvenusios, bet dar ganėtinai išvaizdžios buvusios bendradarbės, bendramokslės ar kokios kitos kolegės. Jos ne tik daugiau žinodavo apie jį negu jis pats apie save, bet ir būdavo pasirengusios įrodyti, kad tu esi ne tu, o kažkas kitas, net somnambulas. Va kad ir viena iš tokių, vos spėjus jam koją iškelti iš namų, tarsi išlindusi iš pačios žemės ar kaip koks Pilypas, iššokęs iš kanapių, jį sulaikė ir... labas labas, kaip kruti, kaip gyveni, kaip sveikata, ir staiga nei iš šio, nei iš to klausimas ir kartu teiginys:

– Ar tu žinai, kad tavo amžiną jai atilsį žmona buvo krišnaistė?

Jis net išsižiojo ir kurį laiką gaudė orą, o kai prabilo, nepažino savo balso:

– Kriš-na-istė? Ne-gir-dė-jau.

– Taip, taip, krišnaistė, – negailestingai patvirtino ji ir dar prikergė: – Ir dar ne šiaip sau Krišnos adeptė, bet ir viena iš vedančiųjų.

– Kodėl jūs man tai sakot?

– Todėl, kad panūdu iš tavęs išgirsti, kaip tu žiūri į tai. Ypač į krišnaistų mantrą – Harė Krišna? Harė Krišna! Gali man atsakyti?

– Kodėl ne, pamėginsiu, – atgavęs amą tarė jis.

– O kaip? – susidomėjo ji ne tiek burna, kiek akimis.

– Kiekvienas žmogus iš galvos kraustosi savaip.

– Šitaip sakydama tu turi galvoje ir savo velionę žmoną?

– Ne tiek ją, kiek jus.

– Mane?

– Taip! Jus.

– Aš?! Aš gi nesibastau po miestą šaukdama: Harė Krišna! Harė Krišna!..

– Nesibastot ir nešaukiat tol, kol nesat tikra, kad iš to bus kokios nors naudos.

Dabar išsižiojo ir ji. Ir kurį laiką negalėjo susičiaupti. O kai prabilo, pati išsigando savo žodžių.

– Chamas! Cinikas, – pratrūko ir paskubomis, tarsi vejama įpuolė į kažkokių turistų grupę.

Su šiais gražiais žodžiais, šita naujoviška „mantra“ jis tąsyk grįžo į savo ištuštėjusį butą ir ten užsidarė ilgam. Mat niekaip neįstengė bent kiek atsipalaiduoti ir ypač apsiprasti ne tik su tais nelemtais lavonais, bet dabar ir su velionės žmonos tariamu krišnaizmu, kuris nežinia kodėl įstrigo į pačią širdį it kokia rakštis, vertė vis galvoti, kamuotis, viską vis iš naujo vartioti ir atidėlioti. Atidėlioti, atidėlioti...

Beje, tas netikėtas susitikimas ir ypač tasai absurdiškas pokalbis su kadaise buvusiu bendradarbe, kurios nei vardo, nei pavardės nebeprisiminė, tapo jam nauju svarių preteksu nebekelti kojos iš namų.

Nežinia, kiek visa tai būtų užsitęsę, jeigu nebūtų netikėtai atsiradęs kone prieš šimtą metų kažkur už Uralo žemės galo dingęs brolis Ksaveras, kurį, atvykusį traukiniu į Vilnių, reikėjo dabar pasitikti.

Ir reikėjo taip atsitikti, kad jis, vos tik žengęs žingsnį kitą iš savo namų, išvydo keistą žmogystą. Išžiūrėjo. Ir kad tau beatplėštų akis! Nei didelis, nei mažas – kažkoks sustumtinis ar viesulo susuktas... Bet nepasakysi, kad klipata: akys žibėjo it vaiko, radusio geležėlę. Visa kita – tiesiog kažkokia abrakadabra. Viena koja plona ir ilga, ir dar amerikonišku „tanku“ apauta, o kita – basa, prie šakumo pritraukta – kabojo lyg koks didelio paukščio lizdas. Platūs kone užsiritę pečiai, o krūtinė pernelyg įdubusi. Keturkampis veidas, kuriame viena akis buvo įstatyta aukščiau, o kita žemiau, paženklintas ne tiek bejėgiškumu, kiek sutramdyta kančia. Ilgi, kažkokie neaiškios spalvos ir maištaujančys plaukai išsidraikę, tarsi juos pikta ranka būtų specialiai iškedenusi ir paskleidusi į visas pasaulio puses. O visą šitą keistą, nedarnią, abrakadabrišką figūrą vainikavo grėsmingai atsikišusi ir iškilusi kone virš galvos it koks likimo pirštas kupra. Ir tai dar ne viskas – niekas toje žmogystoje nebuvo užbaigta, atlikta iki galo, bet viskas tarpusavyje grūmėsi, kovojo, pjovėsi, eizėjo ir kartu kūrėsi, augo, brendo. Ir visa tai buvo aiškiai matyti. O žengė ši žmogysta tarsi rudens vėjo pučiamas klevo lapas – įsibėgėdama ir sustodama, skausmingai vaipydamasi, šnarėdama ir šūkčiodama.

Štai kodėl jis nuo jos, tos žmogystos, negalėjo atplėšti akių.

Štai kodėl jis, pamiršęs savo jau įpročiu tapusią įkyrią mintį žiūrėti į kiekvieną sutiktą žmogų kaip į potencialų lavoną, išmetęs iš galvos visas pasaulio krišnaistes, atkakliai sekė šitą pirmą kartą matomą kuprių. Sekė kone su pamaldžiu atsidavimu ir pasitikėjimu. Ir net apsidžiaugė, kai toji abrakadabriška žmogysta, pasiramsčiuodama gumbuota lazda, tiesiausiai keliu narsiai nuklibikščiaavo fantasmagoriškai didingų Valdovų rūmų link.

Jis sekė tą žmogystą kiek atsilikęs, bet įdėmiai, neišleisdamas iš akių nė menkiausio jos krustelėjimo. Nebe galvoje jam buvo ir visi seniai matyti broliai su savo klajonėmis, tremtimis ir traukiniais. Jis tiesiog lipte prilipo prie tos žmogystos atsikišusios tarsi likimo pirštas kupros, kuri su rūsčiu iššūkiu žvelgė į reklamos ir žmogiško gobšumo bei gašlumo apkvailintą pasaulį.

Tik prie Gedimino paminklo toji žmogysta, tarsi norėdama mažumėlę atsipūsti ar pailsėti, stabtelėjo ir... o Viešpatie, jos gumbuota lazda išsprūdo ir su perkūnišku trenksmu išsitiesė ant grindinio. Išsitiesė Vilniaus miesto įkūrėjo akivaizdoje. Prie pat valdovo ir jo ašvienio kojų. O žmogysta? Ką darė žmogysta? Ogi pažvelgė į sustingusį savo didybėje valdovą ir varganą jo žirgą ir... grakščiai, plastiškai it kokia Galina Ulanova ar Maja Pliseckaja iš savo aukštybių nusileido prie gulinčios gumbuotos lazdos. Nusileido tai nusileido, bet pakilti su ta gumbuota lazda jau neįstengė, nors ir iš kailio nērėsi. Tik toji kupra it žmogaus pasmerkimo simbolis išdidžiai staipėsi virš žmogaus griuvėsių.

Jis, taip atkakliai tą žmogystą sekęs, dar kurį laiką lyg ištiktas šoko žvelgė į bergždžias jos pastangas atsistoti, o paskui, it perlietas šaltu vandeniu, puolė jai į pagalbą. Kai jo rankos prisilietė prie tos žmogystos pečių, jis išgirdo žvalų balsą:

– Ačiū, bet nereikia. Aš pats!

Ir jam nieko kito neliko, kaip su baiminga pagarba ir kone egzistenciniu siaubu žiūrėti, kaip toji kupra, kuri ką tik staipėsi ant žmogaus griuvėsių, tiesiasi, kyla, auga ir grėsmingai didėja. Ir kai toji kupra vėl iškilo visu savo didingumu, jis išvydo jau ne potencialų lavoną, o su panieka ir iššūkiu atkištą špygą. Špygą pačiai žmogiškajai Lemčiai.

Ir kai tas paveikslas jo galvoje išvaikė visas kitas mintis ir vaizdinius, jis ramiai patraukė namo.

JONAS MIKELINSKAS

Einam

Baltplaukiai turėtų vengti saulės, taip man sakė mokyklos medicinos sesuo. Ji buvo maloni apvalaina moteris, tačiau kiek išsiblaškiusi. Pavasarį, kai turėjome už rankos vesti dvyliktokus ir saulė buvo labai kaitri, man ėmė sukstis galva, eilėraščių montažas aidėjo joje kaip varpas, ir aš apvėmiau savo dvyliktoką. Jis pasibjaurėjęs nusišluostė batus į žolę ir niūriai pasakė: „Patraukit šitą vaiką.“

Sesuo nuvedė mane į vėsus kabinetą, davė atsigerti ir liepė prigulti ant lovos. Išėjo tęsti paskutinio skambučio. Aš atsigavau už kokio pusvalandžio, ketinau nebegrįžti į studiją, o traukti į namus. Bet toji žioplė buvo mane užrakinusi! Supykau, bet niekas nepasikeitė. Pasisvėriau, pasimatavau ūgį, rudenį turėčiau būti tokio paties ūgio kaip Vilmuškė, jei ji vasarą neaugs. Patikrinau stalčius, spinteles, rakto neradau. Atrėšau nuo lovos tą baltą užtiesalą ir apsiklojau. Ji grįžusi labai nustebo, pliaukšėjo delnais, lingavo galva ir kartojo: „Tai mano galva! Kur mano galva?“

Parėjusi namo perskaičiau keletą puslapių Žiulio Verno, buvau įpusėjusi skyrių apie termitus, kai pasirodė Edgaras ir pakvietė pasikarstyti gaublyje (tikiuosi, žinot tuos geležinius gaublius, kurie stovi kiemuose – jie skatina mus tyrinėti pasaulį, beveik taip pat kaip Žiulis Vernas).

Gali būti, kad man nepavyks tinkamai papasakoti apie Edgarą, tą stambų tarytum suaugusį mūsų kiemo vaiką, kuris vėliau atėjo į mano klasę. Kieme su juo žaisdavau, mokykloje šaipydavausi, bet jis nepyko. Rudenį kartu eidavom į pamokas, jam patiko švaistytis vytele ir kapoti galvas gladiolėms. Kartais palei kelią į mokyklą besidriekiančios išpuoselėtos pievelės nukentėdavo smarkiau, kol kartą mes gavom pylos ir buvo nutarta, kad privalom Edgarą civilizuoti arba jis bus išsiųstas į Nemenčinės internatą. Man at-

rodė, kad jam ten būtų patikę, nes visi to internato berniukai buvo tokie dailūs, klausydavo „Scooter“ ir dažydavosi plaukus. Bet jis nenorėjo važiuoti, todėl leido man nuspręsti, kokios gėlės tinka giljotinai. Energingai tvatijo dilgėles ir pienes, vėliau daužė kopūstinius drugelius ir vapsvas, kurių bijojau, taigi visi liko patenkinti.

Nors Edgaras buvo už mus vyresnis, šaipydavomės iš jo tik kartais. Mėgau rodyti jam, kur reikia skaityti arba kurią užduotį spręsti, nes jis nuolat pamesdavo eilutę. Kai pasakydavau, ką dabar veikiame, kinktelėdavo galva – baltų stūrų plaukų kupeta krito jam ant kaktos, o sklaidymas atrodė tarytum nubrozdinimas iki pat pakaušio – ir įdėmiai žiūrėdavo į puslapį.

Dažnai jam pasidarydavo nuobodu, tuomet neišverdamas pamokos pašokdavo ir bėgdavo pro duris, žinodamas, kad pas savo tetą, mokyklos bibliotekininkę, kuri leisdavo jai padėti. Jis tapydavo tuntuos vadovėlių, kuriuos reikėdavo išdalinti vyresnių klasių mokiniams, nes jų trūko ir prieš pamoką kiekviena klasė susirinkdavo savuosius. Kad bibliotekoje nekiltų per didelę maišatis, teta išskirstydavo vadovėlius pati. Edgaras mėgo nešioti knygas, lakstydamas su jomis pilnas energijos, kartais, tokio džiaugsmingo srauto nešamas, grįžęs į klasę imdavo bruzdėti, sustumdydamas suolus, išrikiuodavo mus ir kiekvieną pakeldavo po keletą kartų.

Ankstyvą šių metų rudenį jis buvo labai neramus, pamokose beveik neišsėdėdavo, bet nuolat nešiojo knygas. Jis tapo toks stiprus, kad nebeišdrįsdavome juoktis jam girdint. Vieną penktadienį mokyklos medicinos sesuo atsiuntė sąrašą, pagal kurį tą popietę turėjome eiti pasitikrinti sveikatos. Pasimatuoti, kiek per vasarą paaugome, pasitikrinti, ar neturime utėlių ir kokio svorio kuprines nešiojame.

Išėjome į polikliniką visi, tik Edgaras norėjo baigti užduotą braižyti žemėlapi ir nesutiko eiti jį palikęs. Jis greitai atbėgs, pasivys per porą minučių, taip sakė. Padėjęs geografijos pratybas ant stalo, jis paskubom užtrenkė duris ir išbėgo iš paskos.

Kišenėje turėjau skardinę skruzdėlių medicinos kabinetui, labai norėjau pamatyti sesers veidą, kai jos pasklis linoleumu ir aplips mažas stiklines kolbas. Nedrįsau išsitraukti skardinės, kol Edgaras nebuvo pasirodęs. Trumpesnis kelias, kuriuo jis ketino pasiekti mus dar mums neatėjus į vietą, kirto didelį hipodromą, kuriame bėgiodavome krosus, ir pasukus už kampo leidosi laiptais į miesto centrą. Bėgdamas jis šokinėjo per tris laiptelius ir užsilaikydavo už turėklų tik paskutinę akimirką. Kūne tarsi kumeliukas trankėsi energija ir buvo be galo malonu judėti.

Laiptai pasibaigė ir jis akimirksniu sustingo. Pamatė nusileidęs senaisiais, kurie anksčiau jungė mokyklos pušyną su miestu, bet dabar baigėsi plačia autostrada, kuria nepertraukiamai švilpė mašinos. Triukšmas ir greitis buvo suraižę erve į dvi linijas, kurių neįmanoma kirsti. Spokso-damas į galingą srautą jis matė, kad nebežengs daugiau nė žingsnio, nes priešais zujanti jėga neaprėpiama ir neturi nei pabaigos, nei tikslo.

Manęs ten nebuvo, ir aš pradėjau juoktis, nors garsiai kvatojau, mano juokas buvo vos girdimas užesyje.

– Aš nebijau, – pasakė jis, piktai pasižiūrėjęs. – Einam.

DALIA PAULIUKIČIŪTĖ

Aktualijos

Užpalių ruskapiuose brai-džiojantys du svetimveidžiai. Viktoras Binkis plaštaka vis patrina antkapinių paminklų plokštes ir balsiai diktuoja palaidotųjų vardus pavardes, gimimo ir mirties keturženklus. Aš viską užrašau mokyklinian sąsiuvinin. Prie kapinaičių vartų ir tvoros – vešliausios, stovinčio žmogaus galvą peršokančios *vingeryčios* (pelkinės vingiorykštės). Už keliasdešimt metrų tylutėliai savo žinion srūvanti Šventoji. Pakrūmių tuščiaaiktėj atodairomis žirglinėjanti *busilų* pora. Pasibaide absoliučiai neagresyvių šmirinetojų, vienas, iš paskos ir kitas skečia plačiasparnius ir kyla, kyla.

Tik viena – nerūpestingai stebėti pro šalį pasiliekantį kitų pasaulį. Autoriaus fotodiptikas

Iš pradžių, žinoma, rankioji(esi) po trupinį. Periodikoje perskaitęs išsikerpi ar kopijuoji (pa)tikusį. Kloji viena prie (ant) kito, kaupi ir savy, ir lentynose. Žiūrėk, per keliolika metų jau pilnutėliai segtuvai, kupiniausios dėžės, prikimšti vokai. O paskui šast mano rūpimas, godojamas, geidžiamas autorius (autorė) išleidžia knygą, kurion ir suvertos laikraščiuose ir žurnaluose spausdintos pabiros. Ir begal gailu atsakyti tū turėtų iškarpų ir kopijų, ok nekyla ranka jų atžagariai išblokti. Kad ir Alfonso Andriuškevičiaus esė, spausdintų „Šiaurės Atėnuose“ su, manding, jo paties parinktom nuotraukom ar paveikslų reprodukcijom. Nors mano namų bibliotekon jo knyga „Rašymas dūmais“ šit įsprausta tarp Gintaro Bleizgio ir Vyt Bakaičio.

Gal, po velnių, pasikniskime, pasirauksime savo rankinukuose, rankinėse, tašėse, lagaminuose, kuprinėse. Atsakingai, kuo nuoširdžiausiai (jeigu taip sugebame), nesviesdami į save ir į šalia esančiuosius nė menkiausias menkės (tai yra nekrepdami domės). Tai galbūt ir nenuves į nušvitimą, brolybę, bet jau tam tikrą laiką sutrukdyt galvoti globaliai ir tarptautiškai. Lygiai taip pat, kai sumerki plaštakas (sukiši nagus) savo sklypelio ar ežios dirvožemin, kaipmat pasimiršta nuoskaudos, nuobaudos, nuodėmės ir bėdos. Nurimsta, anot profesionalaus dykinėtojo Donaldo Kajoko, mentaliniai bruzdesiai.

Taigi – Vilniaus mieste yra stotelė „Žalioji tiltas“. Kas mums nūnai skrupulingai išdėstys, kada, kas ir kodėl tam tiltui skyrė spalvos vardą. Kaip ten bebūvo, tačiau šiandien jis vis perdažomas žaliai, o sutemus dargi ir pašviečiamas žalialempėm. Stotelėje ne tik laukiama autobusų ir troleibu-

sų, bet taip pat yra proga nusipirkti spaudos ir šio to saldaus. Kioskas „Paryžietė“, kuriame labai gardutėliai keksai, smėlinės juostelės ir skaldytai riešutais apibarstyti žiedai, aišku, šioje vietoje „įpaisytas“ labai netikėtai. Čia – miesto paukščių balandžių mėgstama teritorija. Iš sausainių ar pyragų pirkėjų jie dažnai sulaukia dėmesio ir dosnios rankos mostelėjimo. Koks bruzdesys, erzelynas, sparnų plakčiojimas! Suskaičiavau: dvidešimt du balandžiai ir vienas žvirblėlis. Šmakšt mitrusis sermėgėlis ir nugvelbė išsižiojėliams burkuoliams iš po snapų solidų bandelės gabalioką.

Šiuolaikinis menas vis dažniau ir vis intensyviau yra anekdotas. Pasakyta, nupiešta, instaliuota idėja, paprastai neprikaištingas (netgi efektingas!) techninis atlikimas ir ekspozicijos išdėstymas.

O ką veikiu aš, meno vartotojas, tamtyč skirtoje ar viešojoje erdvėje lukštenantis autoriaus kūrinį? Be abejo, perskaitau menininko pateiktą tekstinį įvadą. Jeigu pavyksta, randu apytikslį koduotės šifrą. Gvildenu, sprendžiu, patenkintas aptinku optimalų takelį nuo šuns iki kaulo, nuo triušio iki morkos. Pasidžiaugiu autoriaus idėjos sprendinio variantu, rezultatyviu įvarčiu. O kas ir kaip toliau? Kur tas miškas, kur giliau daugiau medžių? Kur tas Sigitas Parulskis „Iš ilgesio visa tai“, kur tas Vytautas Bložys „Visai ne apie tai“, kur tas Sigitas Gedos „Skrynelė dvasioms pagauti“? Kur tos per nugarą nuskubančios ir šiurpuliukus sukeliančios skruzdės?

– Laba diena, ar jūs galite kalbėti? – moters balsas. Aišku, mano telefono aparate skambinančioji neidentifikuojama. Balsas be pažinimo gaidos.

– Laba diena, patikslinu: kad galiu klausytis, nes iš tikrųjų kalbėsite jūs. Siūlysite savo telefono ryšio pigesnę operatorių, planą be įsipareigojimų, savo beprocentės paskolos

Taigi yra du virtų kiaušinių lupimo būdai. Abu juos esu išbandęs. Neplautom rankom ir plautom. Kad alkte peral-kęs puoliau lupti bet kokiom rankom, net nepastebėjau. Tik kai išvydau vis purvinėjantį baltutėlį ovalą, susigriebau. O kitą kiaušinį jau lukštenau švariais pirštais. Man-Kit, visgi didesnis malonumas lupti kiaušinitį švariais na-gais. Etikos estetika, štai kas varo (štai kas stumia) pasaulį tolyn ir geryn.

Mėgaudamasis šaukštuku kabinu majonezo, tepu ant kiaušinio, kandu ir duonelės. Žiūrėkit į mane: kiek nedaug žmogui tereikia. Tuoju su manimi galėsite ir pasikalbėti, ir iš mano lūpų išgirsti švelnesnį žodelį. Tik staiga nenumatyta! Trynio kamuolėlis purpt ir išlekia lauk iš savo baltymo lizdo. Plast ant mano juodutėlių kelnų, o paskui ir ant žemės. Estetikos etika!

Raižiai krykteli – kelis syk – kėkštas, bet galbūt kėkštė. Ruggjūčio ryto saulė jau išlipo iš kaimynų klevo ir ima spiginti virtuvėn. Tuoju pat atgyvina stiklavazėj tirštą žolijos puokštę su aronijomis, pašviečia indą su vakarykščiu troškinu, tualetinio popieriaus ritinėlį paverčia postmodernaus meno objektu. Ant sienos blizgios baltaplytės kaifuoja dryžuota didmuse (tokias paprastai vadina motininėm). Buvo kilusi paprasta mintis ją nudobti (na, šis krauju kvėpantis veiksmazodis labiau tiktų prie buivolų, taurų ar kitų mitologi- nių kūningų raguotųjų). Bet palikau (ne dėl to, kad pasi- gailėjau, tiesiog neerzino nei akies, nei ausies) ją tokią tu- pinčią sau – kad galėčiau vis retsykiais žvilgtelėti, kad trumpam įsitikinčiau... savo tikrumu.

RIČARDAS ŠILEIKA

Paskui egiptietišką maną (4)

Atkelta iš p. 4

Man šiandien penktadienis!

Bet kokie religinės paskirties objektai man akimirksniu paralyžiuoja sąnarius vos stojus prieš juos fasadu į fasadą. Ne dėl Dievo galybės ar rūstybės, greičiau – dėl žmonių menkybės. Kažkodėl visada esu įsitikinusi, kad kur nors ne ten atsistosiu, ne laiku atsisėsiu, ne taip į ką nors pažiūrėsiu, ir koks labiau šioje srityje prapręs klapčiukas suraukės kaktą ims mane instruktuoti. Bepigu, jei dar suprastum, bet kažki ar egiptiečiai vargintųsi vertėją samdyti, jei ausim kur vidury bažnyčios ar mečetės karpyti pradėtum. Koptai tebūnie krikščionys, bet nuosaikumu nepaperkantys. Raminuosi, kad už mano importinį veidą viskas bus atleista.

Nesusipratimai, žinoma, pasitinka jau nuo bažnyčios prieigų. Žengusi vidun atsiduriu priešais du į antrą aukštą vedančius įėjimus – stoviu kaip koks trečias brolis Jonas kryžkelėje, kur vieną kelią pasirinkęs proto neteksi, kitą – ir visos galvos. Dieve, kam krikščionims du įėjimai?! Tebūnie, išskaičiuokim: en den du... Dešynysis. Kantriai kopiu viršun. Praveriu duris. *Meši meši, fahma* (eg. „gerai gerai,

supratau“) – vyrų žvilgsniai tokie, lyg būčiau juos užtikusi ne bažnyčioj, bet kur tualete kelnes maunantis. Pabruku uodegą ir bindzenu į kitą – moteriškąją pusę. Vaizdai čia, deja, neprimena tų, dėl kurių susigundžiau risti iš lovos. Sausakimšai prisigrūdę skarotų moterų ir erzeliuojančių mergiūkščių – kaip tik pora tokių lėkdamos lauk vos neišverčia manęs iš kojų dar tarpdury. Nusitraukiu nuo kaklo skarą ir apsigobiu savo centrinę nuodėmių būstinę. Tada susiradusi dar laisvą kampą įsigrūdu sėstis. Bažnyčioje aš kaip mūšio lauke, jei tenka stovėti minutę kitą, krintu pakirsta tvankos ne blogiau nei snaiperio kulkos į pakaušį. Apgailėtinas nepatvarumas prieš Dievą!

Pamaldos vyksta egiptietiška. Nesuprantu nė žodžio, išskyrus visus *ma ašalla* (arab. „tai, ko Alachas nori“), *inša alla* (arab. „jei Alachas panorės“), *subhan alla* (arab. „šlovė Alachui“), kurių musulmonai pradeda mokyti savo vaikus pirmiau nei kalbėti. Supaisysi tuos koptus: vieną dieną jie Jėzų persivadina Jesva, kad tik su netikėliu musulmonų Isa nebūtų painiojamas, kitą dieną Korano ištaram poteriauja. Gyvendamas Egipte greitai atbunki stebėtis bet kuo (stebėtis reikėtų nebent tuo, jei nebūtų kuo stebėtis), išmoksti neieškoti priežasčių ir negalvoti tam tikrų minčių. Po teisybei, gal net nieko negalvoti – tai toks ypatingas talentas, kurį įgyji Egipte.

Bažnyčioj aš retai meldžiuosi. Kur kas labiau man patinka atsiduoti melodingų skambesiu liūliavimui, smilkalų skulptūrų, paveikslų, vitražų stebuklui ir nugrimzti į nenu-trūkstančius apmąstymus ar svajas, visai pasaulietiškas,

kartais gal net labai neįpareigojančias.

Sunku sekti, kas vyksta bažnyčioje. Čia toks keistas meldimosi būdas – užsikniaubus sau į rankovę, lyg žaistum skiniuką. Gal ir neblogo mintis panarinti įsiskaudusią galvą ir pasnūduriuoti. Snūduriuotu taip visą amžinybę, kol iš apimusio raudulingo giedojimo suprantu, kad siužetas galbūt dabar turi įgauti kitą pagreitį. Būtent – kaip tik pagreitį! Pakeliu galvą. Priešais mane – atkištos dvi tamsios plaštakos. Stebeilijuosi į jas ir nė minties, ką su jomis daryti. Instinktyviai atkišu savąsias, net nežinau kodėl. Dvi tamsios plaštakos sekundę susineria su manosiomis ir pakyla sau prie lūpų. Toks paprastas ir neįtikėtinas atrodo tas veiksmas. Kartoju tą patį. Dar kartą ir dar begalę kartų. Iš vidaus lyzteli keistas drebulys. Šitos minios, tarp kurių miegojau pastarąsias porą valandų ir kurias varsčiau su ne didesniu jautrumu nei bažnyčios šventuosius ant sienų, staiga, net nespėjus dorai atsikvošėti, ima slysti man tarp delnų nesibaigiančiomis savo pirštų gijomis ir keistu jauduliu sroventi per visą kūną, kol prie lūpų pakelti delnai lyg antspaudas amžiams patvirtina ką tik pasirašytą sielos bičiulystės sutartį.

Jaučiu, kaip ašaros tvinksi į akių obuolius, lyg belstųsi išleidžiamos...

JURGA MOCKEVIČIŪTĖ

WOODY ALLEN

Štai taip Zaratustra valgė

Niekas taip neįaudrina intelektualų bendruomenės ir neįžiebja akademikų ginčų, panašių į tuos, kurie kyla pro mikroskopą stebint vandens lašą, kaip didžio mąstytojo nežinomo veikalo atradimas. Neseniai keliavau į Heidelbergą įgyti retų devyniolikto amžiaus dvikovos randų ir visiškai netikėtai aptikau kaip tik tokį lobį. Ir kas galėjo pamanyti, kad Friedrichas Nietzsche kadaise parašė „Dietos knyga“? Nors dėl jos autentiškumo ir kyla šiokių tokių klausimų, dauguma šių veikalų skaičiusių sutaria, kad joks kitas Vakarų mąstytojas nesugebėjo taip glaudžiai suderinti Platono ir Pritikino požiūrių. Toliau pateikiu keletą šios knygos ištraukų.

Patys savaime riebalai yra substancija arba substancijos esmė, arba šios esmės būvis. Rimčiausia problema kyla tada, kai jie susikaupia šlaunyse ir klubuose. Iš ikisokratikų paminėtinas Zenonas, kuris laikėsi nuomonės, jog svoris tėra iliuzija – kad ir kiek žmogus valgo, jis visada bus perpus lieknėsnis už tą, kuris niekada nedaro atsispaudimų. Tobulo kūno idėja atėniečius buvo tiesiog apsėdusi, o vienoje neišlikusių Aischilo tragedijų Klitaimnestra sulaužo priesaiką niekada neužkandžiauti po valgio ir, suvokusi, kad nebetelpa į maudomuką, ūmai paleidžia dūdas.

Svorio problemą mokslškai nagrinėti ėmėsi Aristotelis – viename ankstyvųjų „Etikos“ fragmentų jis pažymi, kad bet kurio žmogaus kūno perimetras yra lygus jo liemens apimčiai, padaugintai iš pi. Šio požiūrio laikytasi iki pat viduramžių, kol Tomas Akvinielis išvertė gausybę valgiaraščių į lotynų kalbą ir duris atvėrė pirmieji iš tiesų vykę austrių restoranai. Į maitinimąsi ne namuose Bažnyčia žiūrėjo vis dar nepalankiai, o ir restorano patarnautojui palikti nuvairuoti automobilį į stovėjimo aikštelę laikyta pardovanotina nuodėme.

Puikiai žinoma, kad atvirus karštus sumuštinis su kalakutiena Vatikanas išstisus šimtmečius draudė kaip nepateisinamą begėdystę, tad dauguma sumuštinis per prievartą laikyti suvožti ir atsiverti galėjo tik po reformacijos. Keturiolikto amžiaus religinėje tapyboje vaizduojamos pražūties scenos, kuriose nutukėliai, pasmerkti valgyti vien salotas ir jogurtą, blaškosi pragaro liepsnose. Ypatingu žiaurumu išsiskiria ispanai – už avokadų farširavimą krabų mėsa inkvizicijos laikotarpiu žmogus galėjo būti net nukankintas.

Joks filosofas nė iš tolo nepajėgė išspręsti kaltės ir svorio problemos, kol Descartes'as kūną ir protą suskirstė į atskiras kategorijas, taigi kūnas galėjo ramiai sau pusti, o protas, mintydamas maždaug taip: „Negi gaila? Juk jis – tai ne aš“, visiškai nepaisyti. Vis dėlto pamatinis filosofijos klausimas išlieka: jei gyvenimas beprasmis, kaip elgtis su raidelių formos makaronų sriuba? Leibnizas pirmasis paskelbė, kad riebalai susideda iš monadų. Nors laikėsi griežtų dietų ir ėmėsi mankštos, šis vokiečių filosofas taip ir nenusikratė savo monadų, bent jau tų, kurios buvo susikaupusios jo šlaunyse. O štai Spinoza pietaudavo itin saikingai, mat buvo įsitikinęs, kad Dievas slypi visame kame ir godžiai kimšti kukulius būtų tiesiog begėdiška – mąstytoją net šurpas nukrėsdavo suvokus, kad ką tik Pirminę Visų Dalykų Priežastį paskanino garstyčiomis.

Ar esama sąsajų tarp sveikos mitybos ir kūrybingumo? Pakanka pažvelgti vien į kompozitoriaus Richardo Wagnerio racioną. Gruzdintos bulvytės, kepintas sūris, načos – Viešpatie, vyruko apetitui nebuvo ribų, tačiau kokia didinga jo muzika! Kompozitoriaus žmona Cosima lygiai taip

Mischos Richterio karikatūra (1990)

pat nebebuvo linkusi atsisakyti skrandžio malonumų, tačiau ji bent jau kas rytą bėgiodavo. Viename „Nybelungo žiedo“ epizodu Zygfridas nusprendžia papuotauti su Reino mergelėmis ir herojiškai sušlamščia jautį, du tuzinus vištų, kelis padėklus sūrio bei išmaukia penkiolika statinių alaus. O gavęs sąskaitą pristinga pinigų susimokėti. Taip žiūrovui norima pasakyti, kad gyvenime visada privalome pasirinkti, kokį garnyrą – šviežių daržovių ar bulvių salotas – valgysime, ir apsispręsti būna nepaprastai sunku, ypač žinant ne tik tai, kad mūsų laikas šioje žemėje ribotas, bet ir tai, kad daugumos restoranų virtuvės veikia tik iki dešimtos.

Anot Schopenhauerio, egzistencinė katastrofa sietina ne tiek su valgytu, kiek su užkandžiu. Schopenhaueris ypač kritikuoja betikslį riešutėlių ir bulvių traškučių rijimą užsiimant su valgytu visiškai nesuderinama veikla. Schopenhauerio nuomone, sykį pradėjęs užkandžiauti, žmogus nebepajėgia liautis, ir kaip tik dėl to visatoje tiek daug pritrupinta. Ne mažiau klaidingu keliu pasuko ir Kantas, tvirtinęs, jog užsisakinėdami pietus turime suvokti, kad jei kiekvienas užsisakytų tą patį, pasaulis imtų funkcionuoti moraliai. Kažkodėl Kantas visiškai neatkreipė dėmesio į tai, kad jei kiekvienas užsisakys po tokį patį patiekalą, virtuvėje neišvengiamai kils rietenos dėl to, kam atiteks paskutinis keptas jūrų ešeris. „Užsisakinėk taip, tarsi užsakinėtum bet kuriam kitam pasaulio žmogui“, – pataria Kantas. Bet ką daryti, jeigu šalia esantis vyras nemėgsta meksikietiškos virtuvės? Galų gale aki-vaizdu, kad moralais maisto nebūna – nebent tokiu laikytume minkštai virtus kiaušinius.

APIBENDRINANT: be mano „Paplotelių anapus gėrio ir blogio“ ir „Valios salotų užpilo galiai“, reikėtų paminėti dar vieną Vakarų mąstyseną smarkiai paveikusią didingą receptą, kurį mums paliko Hegelis – gamindamas sava-jį „Pyragą su vištienos įdaru“, jis pirmasis naudojamiems maisto likučiams suteikė svarių politinių potekstų. Spi-

noz „Aliejuje keptos krevetės su daržovėmis“ turėtų ypač pradžiuginti ateistus ir agnostikus, o štai mažai kam bežinomas Hobbeso „Pačirškintų kiaulių šonkauliukų“ receptas vis dar lieka intelektualinis galvosūkis. Be abejo, naudingiausia Nietzsche dietos savybė ta, kad – skirtingai nei vadovaujantis Kanto „Traktatu apie krakmolą“ – numetus svorio, jo nebepraugama.

PUSRYČIAI

Apelsinų sultys
Du griežinėliai kumpio
Profitroliai
Kepti jūrų moliuskai
Skrebutis
Žolelių arbata

Apelsinų sultys geriausiai atskleidžia apelsino būtį, tikrąją jo prigimtį, kitaip tariant, tai, kas jam ir suteikia „apelsiniškumą“ ir skoniu skiria, tarkim, nuo garuose virtos lašišos ar kukurūzų košės. Dievotiesiems bet koks maistas per pusryčius, išskyrus košę, sukelia nerimą ir baimę, tačiau po Dievo mirties viskas leidžiama, tad, jeigu tik yra noro, galima drąsiai valgyti ne tik profitrolius ir moliuskus, bet net ir keptus viščiukų sparnelius.

PIETŪS

Dubuo spagečių su pomidorais ir bazilika
Balta duona
Bulvių košė
Šokoladinis pyragas

Stiprios valios žmonės visada linksta prie maistingų patiekalų, gausiai pagardintų prieskoniais ir riebiais padažais, o silpnieji, įtikėję, kad savo kančiomis pelnys atlygį pomirtiniame gyvenime, kuriame visi galės kimšti ant grotelis keptus avienos žlėgtinius, lesioja kviečių gemalus ir sojų varškę. Tačiau jei pomirtinis gyvenimas, kuo aš neabejoju, yra tik begalinis atgimimas šiame pasaulyje, nuolankiesiems derėtų vengti daug angliavandenių turinčio maisto ir valgyti keptus viščiukus nudirtomis odelėmis.

VAKARIENĖ

Didkepsnis arba dešrelės
Gruzdintos bulvytės
Omarų troškiny
Ledai su plakta grietine arba sluoksniuotas pyragaitis

Tai Antžmogio vakarienė. Tegu tie, kuriuos kamuoja baimė dėl trigliceridų ir hidrogenizuotų riebalų, toliau maitinasi paisydami savo kunigo ar dietologo nurodymų, tačiau Antžmogis žino, kad raudonoji mėsa, kreminiai sūriai, riebus desertai ir – o taip! – įvairiausi kepti patiekalai yra būtent tai, ką valgytų Dionisas, jei tik neštų rėmuo.

AFORIZMAI

Epistemologija leidžia numoti ranka į ginčus dėl mitybos. Jeigu viskas egzistuoja vien mano sąmonėje, galiu ne tik užsisakyti bet ką, bet ir tikėtis nepriekaištingo aptarnavimo.

Žmogus – vienintelis padaras, kurio galioje padavėją palikti be arbatpinigių.

Iš: Woody Allen. *Mere Anarchy*.
New York: Random House, 2007
Vertė Gediminas Pulokas

Redaktorė: Giedrė Kazlauskaitė
(gkazlauskaitė@gmail.com).
Kalbos redaktorė: Audrė Kubiliūtė.
Maketos: Zita Remeikienė.
Paveldas: Juozas Šorys.
Teatras, kinas: Jūratė Visockaitė.
Direktorius: Zydruas Drungilas.
Finansininkė: Danuta Churtasenko.

Savaitraštis išeina penktadieniais.

Leidžiamas nuo 1990 m. vasario 7 d.
Leidžia VšĮ „Šiaurės Atėnų fondas“.
ISSN 1392-7760. 3 spaudos lankai.
Indeksas 0109. Tiražas 1600 egz.
Redakcijos adresas: Mėsinių g. 4,
01133 Vilnius. Telefonas: 261 37 70.
Elektroninis paštas: satenai@takas.lt.
www.satenai.lt; www.culture.lt/satenai.
Spausdino UAB Ukmergės spaustuvė.
Vasario 16-osios g. 31, 20131 Ukmergė.

„Šiaurės Atėnų“ remia:
Spaudos, radijo ir televizijos
rėmimo fondas (2 lankus).

Redakcijos ir autorių nuomonės
nebūtinai sutampa.

VšĮ „Šiaurės Atėnų fondo“ sąskaita
AB banke „Swedbank“ (kodas 73000)
LT36 7300 0100 0000 7071.

